

Arvydas Pacevičius

EGODOKUMENTAI LIETUVOS MUZIEJUOSE IR JŲ PANAUDOJIMAS*

Įvadas

Kultūros ministerijos duomenimis, Lietuvoje 2011 m. veikė 105 muziejai, eksponuojantys tik 5 proc. savo „turtų“ (iš viso saugoma 6 521 tūkst. eksponatų)¹. Statistika neatskleidžia, kokią minėtų eksponatų dalį sudaro archyvalijos, tačiau preliminarūs tyrimai (Ivanova, 2011; Mikalajūnaitė, 2011) rodo, kad archyvinių vertybių muziejai turi sukaupę nemažai – tiek pagrindiniame, tiek pagalbiniame rinkinių fonduose ir muziejų archyvuose. Kyla klausimas, kokią archyvalijų dalį sudaro egodokumentai, t. y. autobiografinė raštija pirmuoju asmeniu, kuriai tradiciškai priskiriami atsiminimai, dienoraščiai, autobiografijos, laišakai ir kita. Kaip egodokumentai panaudojami? Ar „dalyvauja“ muziejinėje komunikacijoje, apimančioje mokslinę, edukacinę, pažintinę ir kitas veiklas? Kelti tokius klausimus yra pagrindo, ypač turint mintyje esminius Lietuvos kultūros, mokslo ir paveldo informacijos infrastruktūros, apimančios skaitmeninimą, informacinių sistemų ir duomenų bazių kūrimą, neišskiriant suskaitmeninto turinio sklaidos ir panaudojimo lituanistiniuose tyrimuose, pokyčius (Laužikas, 2012). Kita vertus, pastaruoju metu humanitariniuose ir socialiniuose moksluose ryškėja dėmesys vadinamosiems „atminties kultūroms“, prisiminimų mechanizmams, šiuolaikiniams istorinės sąmonės formavimo būdams (Pacevičius, 2006; Lopata, 2010), kurių tyrimai neįsivaizduojami be gilesnės, sisteminės egodokumentų analizės ir egodokumentinių šaltinių panaudojimo. Būtent šiam tikslui buvo skirtas 2010 m. pradėtas

* Tyrimą finansavo (finansuoja) Lietuvos mokslo taryba (sutarties nr. VAT-21/2010). Tyrimas buvo įgyvendintas autoriui bendradarbiaujant su Vilniaus universiteto Komunikacijos fakultetu.

¹ *Apie Lietuvos muziejų veiklą 2011 metais* [interaktyvus]. [S.l., s.a.] [žiūrėta 2013 m. balandžio 20 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.muziejai.lt/statistika.htm>>.

projektas „Lietuvos egodokumentinis paveldas“², kuriame, be kita ko, numatyta atlikti egodokumentų paiešką, inventorinti atminties institucijose saugomos autobiografinės raštijos pirmuoju asmeniu telkinius, mokslo bendruomenei ir platesnėms visuomenės grupėms suteikti prieigą prie jų (Pacevičius, 2013a; Egodokumentai: lobių skrynia, kuri pradeda atsiverti, 2013a; Egodokumentai: lobių skrynia, kuri pradeda atsiverti, 2013b). Kita vertus, muziejų parengtos egodokumentų mokslinės publikacijos, tegul ir negausios (Pšibilskis, 1994; Fledžinskas, 1997; Ulčinaite, 2001; Končius, 2001; Vlado Putvinskio-Pūtvio laišakai, 2003; Žilinskas, 2005; Končius, 2006; Vileišytė-Bagdonienė, 2008; Byševska, 2008; Budrytė, 2008; Poviliūnas, 2010; Ruseckaitė, 2010), rodo, kad dėmesys tokio pobūdžio raštijai, dar vadinamai tiesiog memuarine ir / ar autobiografinė, nuolat didėja. Pagrindinis straipsnio tikslas – muziejinių rinkinių Lietuvoje ypatumus aptarti juose saugomų egodokumentinių archyvalijų aspektu. Archyvalijomis (vok. *archivalien*) straipsnyje vadinami ne tik muziejų archyvuose, bet ir pagrindinių fondų rinkiniuose (kolekcijose) saugoma raštija, dokumentai, rašytiniai paminklai. *Dokumentinio paveldo, rankraščių, (ego)dokumentų* terminai straipsnyje vartojami kaip archyvalijų sinonimai. Atliekant tyrimą, be negausios istoriografijos (Keršytė, 2003; Kaunas, 2004; Astrauskienė, 2006; Kaunas, 2006; Keršytė, 2007; Archyvai, 2007), remtasi publikacijomis ir internetiniais šaltiniais, skelbiamais Lietuvos muziejų asociacijos svetainėje. Tai 2004 m. Lietuvos muziejų asociacijos kartu su Lietuvos dailės muziejumi įgyvendinto projekto „Lietuvos muziejų archyvų fondai“³ medžiaga, taip pat „Vertingiausių Lietuvos muziejų kolekcijų sąrašas“⁴. Identifikuojant egodokumentinių

-
- 2 *Lietuvos egodokumentinis paveldas* [interaktyvus]. [S.l., s.a.] [žiūrėta 2013 m. gegužės 4 d.]. Prieiga per internetą: <<http://legodoc.lt/>>. Daugiau apie egodokumentikos sampratą ir tyrimus žr. Arvydo Pacevičiaus ir Gedimino Zemlicko interviu „Mokslo Lietuvoje“: *Egodokumentai: lobių skrynia, kuri pradeda atsiverti* (1, 2) [interaktyvus]. [S.l., s.a.] [žiūrėta 2013 m. gegužės 1 d.]. Prieiga per internetą: <<http://mokslasplius.lt/mokslo-lietuva/2012/2013/03/egodokumentai-lobiu-skrynia-kuri-pradeda-atsiverti/#more-1105>>; <<http://mokslasplius.lt/mokslo-lietuva/2012/2013/04/egodokumentai-lobiu-skrynia-kuri-pradeda-atsiverti-2/>>.
- 3 *Lietuvos muziejų archyvų fondai* [interaktyvus]. [S.l., s.a.] [žiūrėta 2013 m. gegužės 4 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.muziejai.lt/archyvai/archyvai_muziejuose.htm>.
- 4 *Vertingiausios Lietuvos muziejų kolekcijos* [interaktyvus]. [S.l., s.a.] [žiūrėta 2013 m. gegužės 2 d.].

paveldą (atvejo tyrimui) panaudoti atsakymai į šio straipsnio autoriaus muziejams pateiktus klausimus (žr. 1 Priedą). Elektroninis laiškas su prašymu iki 2013 m. vasario 11 d. pateikti duomenis apie muziejuose saugomas egodokumentines archyvalijas, taip pat pagal pateiktą formą (žr. 2 Priedą) aprašyti svarbesnius egodokumentus buvo išsiųstas 2013 m. sausio 11 dieną. Iš 76 apklaustų muziejų atsakymus atsiuntė 25 muziejai, t. y. kiek daugiau nei 30 proc. visų respondentų. Straipsnyje egodokumentinių išteklių situacija aptariama remiantis minėto klausimyno duomenimis, juos lyginant su minėto „Lietuvos muziejų archyvų fondo“ tyrimo rezultatais, pateikiama išvalgų apie archyvo ir muziejaus kintančius ir susipinančius vaidmenis žinių visuomenėje, schemiškai aptiriamos egodokumentinių archyvalijų komplektavimo muziejuose ištakos ir rinkinių raida. Tyrimo aktualumas, be kita ko, sietinas su projektine veikla ir tapdisciplininių mokslinių tyrimų plėtra.

Muziejaus ir archyvo sąsajos

Įvairiomis formomis išreikštą ir užfiksuotą žmonijos atmintį kaupiantys, saugantys ir skleidžiantys archyvai, bibliotekos ir muziejai XXI amžiuje neretai vadinami tiesiog „atminties institucijomis“. Terminas pradėtas vartoti išryškinant minėtoms institucijoms bendrą atminties komunikacijos funkciją (Glosienė, 2003, p. 19–31), kuri, beje, pastebima jau nuo senovės. Antai Tarpupyje buvo puoselėjamas kultūros ir istorijos paveldas, o archyvuose ir bibliotekose kaupiami rinkiniai liudijo bendrą praeitį ir saugojo bendruomenių, ypač valdančių dinastijų, tapatumą. Taip ir šiais laikais archyvuose kaupiami senieji rankraščiai, raštijos paminklai ar kitoks dokumentinis paveldas, remiantis Tarptautinės archyvų tarybos (ICA) Konstitucijos preambulėje įrašytu apibrėžimu, „yra tautų ir visuomenių atmintis, formuojanti jų tapatybę, ir kartu informacinės visuomenės pagrindas“ (ICA Constitution, 2007, p. 2). Muziejuje kaupiamus muziejinius objektus panašiai apibrėžia Tarptautinės muziejų tarybos (ICOM) Muziejų etikos kodeksas: „Muziejų eksponatai atspindi kultūros ir gamtos paveldą

Prieiga per internetą: <http://www.muziejai.lt/MuzKolekcijos/DBaze/DbAsp/Paieska_muz_sar.asp?raide=>>.

tų bendruomenių, iš kurių jie yra kilę. Jų ypatingą vertę sudaro tai, kad jie padeda išsaugoti nacionalinį, regioninį, vietinį, etninį, religinį ar politinį tapatumą.“ (ICOM Muziejų etikos kodeksas, 2006, p. 17). Kita vertus, terminas *atminties institucija* leidžia išvelgti esminius kultūros informacijos infrastruktūros, kurios plėtra neįmanoma be atminties institucijų bendradarbiavimo kintančių vaidmenų sąlygomis, pokyčius. Skaitmeninimas skatina archyvus, muziejus ir bibliotekas bendradarbiauti ir siekti sąveikos. Minėtas atminties institucijas bendradarbiauti skatina ir tai, kad jos yra natūralūs partneriai, tarnauja toms pačioms bendruomenėms, teikia mokymosi visą gyvenimą paslaugas, saugo paveldą ir suteikia prieigą prie informacijos išteklių. Atminties institucijos, kaip viešo sektoriaus veikėjos, aktyviai dalyvauja ugdant bendruomenių gebėjimus, įtraukdamos ir kitus žaidėjus, pavyzdžiui, švietimo institucijas (Yarrow, 2008, p. 5). Vienas reikšmingesnių tokio bendradarbiavimo pavyzdžių galėtų būti Jungtinės Karalystės Muziejų, bibliotekų ir archyvų tarybos (*Museums, Libraries and Archives Council, MLA*) globojami projektai, kuriais siekiama subalansuoto atminties institucijų indėlio į šalies kultūrinį gyvenimą. MLA siekia, kad, skaitmeniniame amžiuje suradus naujų būdų dalintis informacija, kultūra pasiektų naujas bendruomenes, mokyklose vaikai galėtų „paragauti“ aukštos kokybės kultūros produktų ir pan. (Yarrow, 2008, p. 18). Archyvai, dažnai atsiduriantys bibliotekų ir muziejų šešėlyje, irgi rado savo nišą internetinėje duomenų bazėje *Cornucopia*, apimančioje daugiau nei 6000 Jungtinės Karalystės muziejų, galerijų, archyvų ir bibliotekų kolekcijų, o ypač projekte *A2A (Access to Archives)*, kuriame pristatomi Anglijos archyviniai išteklių nuo 1900 m. iki šių dienų⁵. Vokietijoje veikia panaši suskaitmenintų išteklių prieiga *BAMPortal*⁶. Viešinant muziejuose sukauptas vertybes ypač aktualus projektas „Europeana“, į kurį aktyviai įsitraukė ir Lietuvos atminties institucijos.

Archyvai, bibliotekos ir muziejai siekia ne tik panašių tikslų, bet ir vykdo panašias funkcijas. Muzeologės Susan Pearce teigimu, aiški linija

5 *Access to Archives* [interaktyvus]. [S.l., s.a.] [žiūrėta 2013 m. balandžio 10 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.nationalarchives.gov.uk/a2a/>>.

6 *Portal zu Bibliotheken, Archiven, Museen* [interaktyvus]. [S.l., s.a.] [žiūrėta 2013 m. gegužės 4 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.bam-portal.de/?locale=en>>.

tarp archyvo ir muziejaus yra išsitrynusi, nes muziejų archyvai naudojami muziejų fondų visuma, įtraukia į savo rinkinius tiek muzealijas, tiek archyvalijas (jas S. Pearce vadina tiesiog *dokumentais*, angl. *record*). Daugelio muziejų rinkiniai dėl savo dydžio istoriškai aprėpia plačią muziejinę medžiagą, net jei teoriškai ji siejama su skirtingos prigimties objektais ir mokslinėmis disciplinomis. Neatsitiktinai rinkiniuose yra daug garso ir vaizdo dokumentų (fotografijų, akvarelių, žemėlapių), taip pat skirtingo dydžio ir formato rašto ir spaudos paveldo objektų, laiškų, rankraštinių knygų, užrašų knygelių, žurnalų atspaudų ir pan. (Pearce, 1992, p. 120).

Pabrėžtini ir atminties institucijų skirtumai. Friedrichas Waidacheris teigia, kad autentišką muzealiją nuo grynųjų informacijos nešiklių, tokių kaip archyvalijos, knygos, magnetiniai garso įrašai, skiria geba liudyti, kitaip tariant liudijamumas (Waidacher, 2007, p. 232). Manytume, kad tuo muzealija ir skiriasi nuo archyvalijos, kurios esmė yra įrodomumas. Todėl istorinis dokumentas, rankraštis, archyvalija, atsidūrusi muziejuje, pakeičia savo pamatinę priedermę „įrodyti“ ir tampa sudėtine muziejinių artefaktų, muzealijų, muziejinių objektų dalimi. Jų paskirtis muziejuje – liudyti ir teikti kontekstinę informaciją. Neretai archyvų darbuotojai, konsultuojantys muziejus, tai pamiršta. F. Waidacheris pabrėžia ir kitą esminę archyvo, bibliotekos ir muziejaus skirtį, leidžiančią suvokti „vienišo rankraščio“ situaciją muziejiniame fonde. „Kai muziejinis objektas, muzealija laikoma vien informacijos reiškėju, išnyksta jos specifinė apibrėžiamoji savybė, nes informatyvios yra ir archyvalijos, knygos bei garso įrašai ir apskritai visi objektai. O pati muzealija, šiaip ar taip, yra tik muziejinės veiklos mediumas. Kriterijų, kaip ją atskirti nuo kitų objektų, joje pačioje nerasi. Tie kriterijai atsiranda tik iš santykio su stebimu subjektu, kuris pats nuolat kinta: juk muzealija priklauso ne vien tam pasauliui, iš kurio kilusi, bet ir kitam, „metapasauliui“, į kurį ją įtraukė muzealizacija“ (Waidacher, 2007, p. 135). Taigi, tiek knyga (spaudinys), tiek kodeksas (rankraštis, dokumentas) muziejuje po minėtos muzealizacijos įgauna papildomų prasmų ir tampa muziejinio „metapasaulio“ dalimi. Kitu atveju būtume priversti kalbėti arba apie „einamąjį“ archyvą muziejuje, arba, geriausiu atveju, apie nesutvarkytus muziejaus fondus.

Kultūros ir istorijos paveldo inventorizacijos ir tyrimų, kad nors esama bibliotekų, archyvų ir muziejų veiklos skirtumų, ypač ryškių kalbant apie kaupiamus ir saugomus objektus, toji skirtis yra sąlygiška. Mat dokumento ir muziejinio eksponato skirtumai yra kontekstiniai, bibliotekų retų spaudinių skyriuose sukauptos knygos tampa ne tik *mentefaktais*, t. y. žmogaus proto dariniais, bet ir *artefaktais*, t. y. pagal estetinius, funkcinius ir kitokius kriterijus žmogaus dirbtinai sukurtais objektais, kurie skiriasi nuo natūralių. „Čia knyga jau yra ir muziejinis objektas (muzealija), kitaip tariant, knygos funkcijos šiuo atveju susidveжина“ (Braziūnienė, 2008, p. 14). Manytume, kad tą patį galima pasakyti ir apie bibliotekose, archyvuose ir muziejuose saugomą rankraštinių paveldą, taip pat egodokumentinį, kuriame susipina ir mentefaktinės, ir artefaktinės prasmės.

Tačiau bendradarbiavimas, informacinė sąveika (ypač skaitmeninant paveldą) nereiškia, kad archyvai, bibliotekos ir muziejai praranda savo tapatumą, mat iš esmės skiriasi šių institucijų misija, tikslai ir uždaviniai, praktinės veiklos formos, pobūdis, įgyvendinimo metodai. Šiuo klausimu F. Waidacheris taikliai pastebėjo: „Dėl to, kad vienos institucijos perima kitų mediumus ir pateikimo metodus, atsiranda mišrių institucijų. Papildomas svetimo elemento įterpimas gali institucijas pajvairinti, bet tik tol, kol tai daroma sąmoningai, atsargiai, aiškiai suvokiant tipui ar kategorijai būdingus specifinius požymius ir pirminius tikslus. Kai atsisakoma savo specifikos – dažnai dėl nekompetencijos ar klaidingų sprendimų, – kyla lemtingų nesusipratimų. Imamasi tuščių pastangų netinkamais būdais vykdyti kitų institucijų funkcijas.“ (Waidacher, 2007, p. 132). Taigi, archyvai ir muziejai sąveikauja perimdami vieni kitų patirtį, bet neprarasdami tapatumo ir aiškiai suvokdami savo misiją.

Šiame kontekste kyla klausimas, kas keičiasi, kai archyvai, bibliotekos, muziejai savo kolekcijas padaro prieinamas internete, – ar nenyksta anksčiau jį vaidmenys? Kokių skirtumų pastebima? Pirma, fiziniai objektų skirtumai matomi ir skaitmeninėse kolekcijose, ypač turint galvoje prieigą ir vartotojus, kurių įpročiai gajūs. Bibliotekos yra išplėtojusios ekstensyvias paslaugas (anotacijas, teminius gidus, bibliografines rodykles), skirtas vartotojui, jos pastangų reikia ir ieškant reikalingos informacijos internete. Archyvams svarbi dokumento proveniencija, kilmė, originalumas,

t. y. saugomas objektas, o ne vartotojas, kuris savaime turi būti daugiau išprusęs. Kitoks muziejų požiūris į vartotojus – tarp jų vyrauja lankytojai, jokių būdu ne skaitytojai (išskyrus muziejinių archyvalijų atvejus). Muziejuje keliaujama atrinktu ir aiškiai pažymėtu maršrutu, kuris gali būti ir virtualus. Čia galima prisiminti taiklų prie Vilniaus viešosios bibliotekos veikusio muziejaus kronikininko pastebėjimą. Jis 1910 m. rašė: „Ekspoziciniai, esantys Muziejuje, ypač Gamtos skyriuje, domina netgi labiau už romantiško turinio knygas. Norint, kad knyga „įtrauktų“, reikia, kad jos turinys atitiktų nuotaiką arba taip sukaustytų dėmesį, kad net atsiplėšti [nuo skaitymo] negalėtum. Tačiau Muziejuje, jau pirmą kartą apžiūrinėdamas, pavyzdžiui, paukščius ar drugelius, nejučia esi sukrečiamas vienu ir kitu grožio, žiūri ir negali atsižiūrėti; ir prisimeni Psalmės žodžius: „Nuostabūs Tavo darbai, Viešpatie“ (Pacevičius, 2012, p. 82). Taigi, požiūriai į vartotoją buvo ir tebėra skirtingi (aišku, tai labai apibendrinta vizija).

Dar vienas skirtumas, kuris neabejotinai atsispindi ir deklaruojamuose internetinių (re)prezentacijų tiksluose (misijose), yra pirminiai skaitmeninamų objektų ištekliai (šaltiniai). Bibliotekose – tai knyga, tiražuota ir platinama dideliais kiekiais, tad, kalbant apie naujus leidinius, jos sklaida internete yra ribota dėl autorinių teisių. Archyvai, disponuodami unikalais, netiražuotais ar apskritai neskelbtais ištekliais, su autorinių teisių problema susiduria rečiau, bet čia galioja kiti apribojimai, pavyzdžiui, asmens duomenų apsaugos. Apribojimai kai knyga sensta, kartu darosi retesnė, taip pat tolygiai dokumento sukūrimo laikui, kai jis papuola į viešą neriboto naudojimo lauką.

Muzealizacija primena skaitmeninimą, jį suprantant ne tik kaip praktinės veiklos sritį, o kaip metodą, tinkantį dokumentavimui, saugojimui, moksliniams tyrimams, komunikacijai. Šiuo požiūriu skaitmeninimą jau mėginta apibrėžti kaip mokslo dalyką, kurio tyrimo objektą sudaro emuliaciškumas. „Tai specifinis žmogaus santykis su tikrove, kai žmonės, remdamiesi kriterijais, atrenka iš realybės objektus ir jų pagrindu skaitmeninėje aplinkoje kuria emuliacines sistemas, kurios mėgdžioja ir imituoja realybėje veikiančių natūralių sistemų veiklą“ (Laužikas, 2009, p. 41). Remiantis emuliacijos konceptu galima (metaforiškai) teigti, kad naudodami kompiuterines technologijas ir / ar prisijungę prie interneto tampame vir-

tualaus muziejaus (plačiaja prasme – virtualaus pasaulio) dalimi. Natūralu, kad šiame virtualiame pasaulyje riba tarp archyvo ir muziejaus nyksta tiek instituciniu, tiek saugomo ar (re)prezentuojamo objekto požiūriu. Virtualiame muziejuje ar archyve tiek jau viduramžiais dėl savo dydžio, puošnių iliustracijų smalsiems žiūrovams demonstruotos rankraštinės knygos, tiek svarbių valstybės, visuomenės veikėjų dienoraščiai, praradę savo informacinę vertę, t. y. ištyrinėti ir / ar publikuoti, liudija ne tik istorinius dalykus, bet ir sinchroninį dabartinį kontekstą, kuriame egzistuoja. Tai yra klasikinės muzealizacijos atvejis ir padarinys. Taigi, egodokumentikos ir kitų archyvalijų identifikavimas muziejuose, sklaida kintančių atminties institucijų vaidmenų ir skaitmeninimo sąlygomis įgauna naujus kontekstus, skatina bendradarbiavimą, kurio svarbiausias tikslas – tarnauti viešojo sektoriaus paslaugomis besinaudojančioms bendruomenėms.

Egodokumento samprata ir raida

Egodokumentas, egodokumentika – terminas, Lietuvoje vartojamas maždaug penkerius metus ir reiškiantis intymiąją, dažniausiai istorinę raštiją pirmuoju asmeniu, tipologiškai (pagal rūšis) siejamą su autobiografija, dienoraščiu, atsiminimais, laiškais (turinčiais archyvinio dokumento statusą arba publikuotais ar pavišintais pagal istorinės kritikos metodus). Kultūros paveldą tiriančios, saugančios institucijos egodokumentus traktuoja skirtingai, todėl nei bibliografijos, nei archyvų, bibliotekų klasifikacijose egodokumentika nėra išskirta kaip atskira tipologinė išteklių ar dokumentų grupė (Cicėnienė, 2013; Čijunskienė, 2013; Steponaitienė, 2013). Įprasta egodokumentus aprašinėti kartu su biografiniais dokumentais, t. y. kitų asmenų arba institucijų liudijimais, pažymomis, kurios neturi autobiografinio naratyvo. Archyvų terminologijoje pramaišiu vartojama privataus ir / ar asmeninio dokumento sąvoka nėra tapati egodokumentui. Taip pat nėra metodologiškai pagrįsta egodokumentus tapatinti su istorinei statistikai atstovaujančiomis bažnyčių metrikų knygomis, kuriose autobiografinių pasakojimo elementų randama itin retai (Garliauskas, 2012, p. 67–72).

Egodokumento sąvoką pirmas pavartojo olandų mokslininkas Jakobas Presseris 1950 metais, mat jam pritrūko metodologinių įrankių ir

tradicinės dokumentų tipologijos galimybių registruojant ir analizuojant genocido aukų atsiminimus, kuriais remdamasis tyrė trauminę žydų atmintį. Vartodamas egodokumentikos terminą, J. Presseris iš esmės kalbėjo apie autobiografinę gyvenimo istoriją (*life writing*) raštiją, kurioje aiškus „pirmojo asmens“ (aš) dalyvavimas, priskirdamas jai ir testamentus. Vėliau šią sampratą ir terminiją tikslino, įvesdami daugiau dokumentų rūšių, olandai Rudolfas Dekeris ir Arianne Baggerman. Jie irgi vartojo egodokumento terminą. Tačiau vokiečiai, pirmiausia Winfriedas Schulze, J. Presserio koncepciją praplėtė, pasiūlę *savęs paliudijimo* (*Selbstzeugnisse*, pažodžiui „patys kalba, byloja“) konceptą. Remiantis šia teorija, egodokumentais gali būti laikomi visi tekstai, kuriuos žmogus rašo apie save nepaisant to, ar daro tai savanoriškai, ar verčiamas aplinkybių. Netgi liudijimai teisme, kaip teigia W. Schulze, gali būti egodokumentai. Vokiečių pramintais keliais eidami lenkų mokslininkai (pavyzdžiui, Stanisławas Roszakas) išeina už autobiografinių tekstų ribų ir nurodo šaltinius, kurie netiesiogiai gali signalizuoti autoriaus vertybes, įsitikinimus, pomėgius. Tokie S. Roszako tyrinėti šaltiniai buvo vadinamosios *silva rerum*. Prancūzijoje vartojamas *Ecrits du for privé* terminas, kuris, François-Josepho Ruggiu teigimu, ypač stipriai susieja egodokumentikos tyrimus su „privačia erdve“ (beje, būdinga ir itin aiškiai artikuliuojama romaniškuose kraštuose), socialine autonomija ir joje atsiradusia šeimos egodokumentika, namų knygomis, kronikomis (Pacevičius, 2013b, p. 115–116)⁷.

Dar vienas prasminis terminologijos ir sampratos atspalvis: archyvistikoje „savęs paliudijimu“ kartais vadinamas ir archyvinis fondas (kolekcija), kartais – visas asmeninis archyvas. Mat jis yra ilgalaikių kūrėjo pomėgių, kūrybos rezultatas (plg. su asmenine biblioteka ir bibliofilijos tyrimais). Apskritai egodokumentiką, įvedus paveldo sandą, galima suvokti kaip tęstinį procesą, apimantį ir plačią sklaidos visuomenėje, recepcijos, platinimo problematiką. Tarkime, archyviniai dokumentai ir publikuoti egodokumentai neabejotinai skiriasi, tačiau tik turėdami bendrą supratimą apie jų viešinimo industrijas, galėsime kalbėti apie atminties mechanizmus, veikiančius jų sklaidą visuomenėje.

7 Daugiau apie egodokumentikos tyrimų problemas žr. interviu „Mokslo Lietuvoje“ (*Egodokumentai: lobių skrynia, kuri pradeda atsiverti* 2013a; *Egodokumentai: lobių skrynia, kuri pradeda atsiverti*, 2013b).

Egodokumentikos reikšmė komplektuojant atminties institucijų fondus buvo suvokta anksti. Kaupiant ir saugant archyvalijas išskirtinos dvi strategijos, pastebimos Lietuvoje jau XVIII a. pabaigoje–XIX a. pirmoje pusėje. Pirmoji susijusi su dėmesiu retenybėms, antroji – su istorinį tapatumą ir tęstinumą liudijančiais dokumentais, t. y. politinę galią užtikrinančiais archyvais. Muziejinių objektų ir rinkinių vertė Vilniaus universitete aiškiai suvokta XVIII a. pabaigoje. Ano meto šaltiniuose jie vadinti ir *retenybėmis* (rus. *redkosti*), ir *keistenybėmis* (lenk. *osobliwości*), ir *įdomybėmis* (lenk. *ciekawostki*). Intensyviai pradėti rinkti žymių asmenų autografa, korespondencija, atsiminimai ir kita raštija. Iš Vilniaus universiteto bibliotekai ir jos muziejui dovanotų objektų iš egodokumentų grupės rankraščių reikia išskirti žymių asmenų, valstybės ir visuomenės veikėjų (Stanislovo Trembeckio, Pranciškaus Dmochovskio, Aleksandro Sapiegos, Andriaus Streckio, Martyno Počobuto, Tomo Vavžeckio, valdovo Stanislovo Augusto, popiežiaus Julijaus II) laiškus ir autografus, pradėtus vertinti remiantis istorine ir kultūrine atmintimi (Pacevičius, 2010, p. 195–203). Paminėtini ir dienoraščiai, pavyzdžiui, Jono Cedrovskio vadinamasis *Darby dienoraštis* (pirmą kartą publikuotas 1855 m.), kurį Vilniaus universiteto bibliotekai 1828 m. perdavė istorikas Teodoras Narbutas. „Dovanų Vilniaus universiteto bibliotekai knygoje“ šis rankraštis apibūdinamas taip: „Autoriaus ranka XVII amžiuje rašytas trijuose folianto dydžio sąsiuvinuose, kai kuriais atžvilgiais priskirtinas istoriniams paminklams“ (Pacevičius, 2010, p. 201). Grafas Adomas Chreptavičius 1822 m. padovanojo Stanislovo Nemojevskio (Niemojewski), dalyvavusio Dmitrijaus Apsišaukėlio I kampanijoje Maskvoje, 1606 m. rašyto dienoraščio kopiją. Prieš uždarant 1832 m. Vilniaus universitetą jo bibliotekoje, be minėtų egodokumentų, dar buvo „Petro Didžiojo karo 1701 metų užrašai“ ir „Maskevičiaus dienoraštis“ – greičiausiai Samuelio Maskevičiaus, 1605–1614 m. dalyvavusio karinėse kampanijose prieš Maskvą, prisiminimais ir matytais įvykiais pagrįstas tekstas, apimantis 1594–1621 m. Tokių įvairenybių (*lot. miscellanea*) VUB XIX a. pirmame ketvirtyje buvo ir daugiau. Mat Vilniaus universitete, ypač jėzuitų vadovavimo laikais, daug dėmesio buvo skiriama nusipelnusių didikų atminimui, komplektuoti jų atminimą šlovinantys rankraščiai, taip pat ir egodokumentai. Taip čia buvo sutelktas gausus

Radvilų memuarinio ir biografinio žanro palikimas: Boguslavo Radvilos „Autobiografija“ (lenkų kalba), Alberto Stanislovo Radvilos „Atsiminimai“ ir istorinio pobūdžio rankraščiai, jėzuito Jono Alando, Nesvyžiaus rūmų pamokslininko, sudaryta „Radvilų genealogija“ ir kt. Aprašant rankraščius pabrėžiami šios giminės atstovų nuopelnai Jėzaus draugijai ir nurodoma, kad A. S. Radvila buvo Pinsko, o Mikalojus Kristupas Radvila Našlaitėlis – Nesvyžiaus kolegijų fundatoriai (Pacevičius, 2013b, p. 118–121).

Iš egodokumentų išskirtume ir *silva rerum* dokumentų grupę, pavyzdžiui: Bernardo Zmijovskio Universitetui dovanotas rankraštis „Reguliaminas“, Kosuvo klebono Stanislovo Narbuto atiduotas eiliuotas panegirinio pobūdžio kūrinys „Bajorų sąjunga Valkininkuose“, „Molskio pastabos apie Stanislovo Augusto valdymą“ (Pacevičius, 2010, p. 201). Bajoriška, „bendro reikalo“ idėjos saistoma iniciatyva remti istorinę savimonę ir valstybės idėją palaikantį paveldo kaupimą buvo nutraukta po 1831 m. sukilimo ir Universiteto uždarymo 1832 metais.

Kitokia paveldo kaupimo ir interpretavimo strategija, sietina su istorinį tapatumą ir tęstinumą liudijančiais dokumentais, pradėjo ryškėti XIX a. viduryje. Vilniaus laikinosios archeologijos komisijos ir Vilniaus senienų muziejaus (VSM) veiklos 1855–1865 metais tyrinėtojai iki šiol daugiausia akcentavo muziejinių rinkinių formavimą, taip pat leidybinę veiklą, sietą su Abiejų Tautų Respublikos ir senosios Lietuvos (LDK) istorinio tapatumo tvirtinimo strategija. Tačiau akivaizdu, kad daug dėmesio skirta ir archyvalijoms bei jų kaupimui, istoriniai dokumentai – tiek originalai, tiek kopijos – telkti VSM bibliotekoje, kurią tikėtasi paversti viešąja. 1860 m. gauta mirusio Michało Fryczyńskio biblioteka, kurioje buvo 916 veikalų ir 19 rankraščių. 1865 m. muziejaus bibliotekos rankraščių rinkinyje jau buvo 541 manuskriptas (Ilgiewicz, 2005, p. 132–133). 1862 m. Eustachijus Tiškevičius iš Sankt Peterburgo atgabeno 7 tūkst. knygų, taip pat daug svarbių rankraščių kopijų (Ilgiewicz, 2005, p. 133). Manytume, kad būtent istorinių dokumentų kopijavimas rodė, kad buvo suvokta jų svarba istoriniam ir regioniniam tapatumui, nesibodėta jų eksponuoti. Prisiminkime, kad pagal kultūrologijos teoriją, kartojimas (tiražavimas) reiškia tam tikrą gyvenimo modelio įtvirtinimą, nurodantį besiformuojančias mentalines struktūras. Apskritai, archyvalijos to meto Vilniuje

gana aukštai vertintos, o istoriniai aktai buvo tapę integralia Vilniaus senienų muziejaus dalimi, skirta ne tik ir ne tiek muziejinėms ekspozicijoms, dėl kurių kritiško vertinimo VSM ir buvo uždarytas (Mulevičiūtė, 2005, p. 51, 62), bet ir leidybinės veiklos programai įgyvendinti. Beje, jau pirmame VSM ir archeologijos komisijos posėdyje, įvykusiame 1856 m. sausio 11 d., buvo atkreiptas dėmesys į sukauptų įvairiarūšių daiktų skyrių katalogų sudarymą, o atsakingas už raštus, rankraščius ir autografus paskirtas prelatas Mamertas Herburtas (Būčys, 2012, p. 483). Trečiame 1856 m. kovo 11 d. posėdyje nutarta „Vilniaus kurjeryje“ paskelbti, kad komisija žada priimti visus senus aktus ir privilegijas, rašytas senąja totorių, senąja hebrajų, slavų, lietuvių, lotynų kalbomis, skaityti, išversti ir tinkamai išaiškinti (Būčys, 2012, p. 486). 1857 m. gruodžio 24 d. posėdyje pranešta apie įsakymą Vilniaus archeologijos komisijai perduoti senuosius dokumentus, saugomus Gardino valstybinio turto rūmuose, kurie buvo paimti iš kunigaikščio Sapiegos namų archyvo Derečine (Būčys, 2012, p. 510). Atitinkamas dėmesys parodytas ir egodokumentams. 1858 m. liepos 11 d. posėdyje, be kita ko, perduotas dvarininko Jundzilo laiškas, su kuriuo jis muziejaus bibliotekai atsiuntė rankraštį „Kunigo Ksavero Kotvičiaus 1777 m. kelionės dienoraštis“⁸ (Būčys, 2012, p. 520). Apskritai archyvalijos sudarė nedidelę, bet svarbią VSM dalį, tarp jų autografų skaičius išaugo nuo 392 vnt. 1859 m. iki 790 vnt. 1862 m., o rankraščių (bibliotekoje) – atitinkamai nuo 417 iki 583 vnt. (Aleksandravičius, 1989; Keršytė, 2003, p. 69).

Kita vertus, žvelgiant retrospektyviai, muziejaus archyvas atrodo kaip tam tikra anomalija, ypač fondų komplektavimo aspektu. Daugiausia archyvinės medžiagos į muziejus pateko (ir patenka) dėl sumaiščių, netinkamo teisinio reguliavimo, aplaidžios paveldosaugos sistemos. Pavyzdžiui, 1898 m. prie Vilniaus viešosios bibliotekos steigiant Michailo Muravjovo muziejų (atidarytas 1901 m.) daug archyvinių dokumentų jame atsirado ne tik entuziasto kariškio Aleksandro Žirkevičiaus, kuris rinko, pūdais pirkto dokumentus iš žydų ir pan. dėka, bet ir kryptingai vežant į jį dokumentus, liudijančius caro valdžios kovą dėl Šiaurės Vakarų krašto. Aišku, tai kovai, ypač malšinant 1863 metų sukilimą, vadovavo M. Muravjovas.

8 Greičiausiai turimas mintyje kun. Pranciškaus Ksavero Bogušo, 1778–1779 metais apkeliauvusio daugelį Europos šalių, kelionės dienoraštis.

Antai 1910 m. vidaus reikalų ministro nurodymu atvežti 135 tomai aktų iš veikiančių gubernijų institucijų Minske, Mogiliave, Vitebske, taip pat iš buvusios Augustavo gubernijos (Ilgiewicz, 2005, p. 265).

Tarpukariu, stokojant aiškios kultūros paveldo institucinės ir informacinės infrastruktūros bei subordinacijos, dvarų ir bažnyčių archyvuose buvo galima prisirinkti įdomių istorinių dokumentų, kurie patekdavo ir į muziejus. Antai Peliksas Bugailiškis į Šiaulių „Aušros“ muziejų atsiveždavo rankraščių su pintine⁹ (Šiukščenė, 1998, p. 22). Tačiau apskritai tarpukariu istorinių egodokumentų uoliai nekaupia ir netyrinėta dėl paprastos priežasties – dauguma jų buvo siejami su lenkų kultūra, kuri dėl politinių aplinkybių vadintoje Kauno Lietuvoje nebuvo „paklausi“. Nepaisydamas to, Konstantinas Avižonis paskelbė laikomą pradingusia minėto Alberto Stanislovo Radvilos „Atsiminimų“ baigiamąją dalį lotynų kalba (Avižonis, 1941, p. 211–292)¹⁰. Jis nustatė, kad atsiminimai rašyti autoriaus ranka (išskyrus kelis intarpus), o jų pabaigą, parašytą 1653–1655 metais, surado Varšuvos nacionalinėje bibliotekoje (Pacevičius, 2013b, p. 120–121).

Dokumentinio (archyvinio) ir muziejinio paveldo kaupimo prasme įdomus žinomo tarpukario Lietuvos muziejininko Pauliaus Galaunės atsiminimuose aprašytas nutikimas ieškant muziejinių eksponatų įsteigta M. K. Čiurlionio galerijai (dabar – Nacionalinis M. K. Čiurlionio dailės muziejus): „Kai nuo „viškų“ visi daiktai buvo nukelti ir pergabenti pakuoti į vieną klebonijos kambarį, dar kartą ėmiau tikrinti visus „viškų“ pakampius, kad ko nors nepaliktume. Prie vieno kampo gulėjo keturios „plytos“. Mums betriūsiant, jos netrukde, tad nekreipėm į jas dėmesio. Dabar, paskutinį kartą reviduojant patalpą, pajudinau koja ir vieną iš tų „plytų“. Ji labai lengvai nučiauzė grindimis. Ėmiau kelti. Pasirodo – knyga. Antra, trečia „plyta“ – tas pat. Visos keturios „plytos“ virto vienodo formato knygomis rudos zomšos apdarais. Tai buvo keturi tomai kunigaikščio Oginskio atsiminimų. Bet kokie tomiai! Gražiame popieriuje išspausdinti, įrišant pridėta kita tiek švaraus popieriaus ir beveik visas jis prirašytas smulkia, gražia rašysena. Tai buvo autoriaus atsiminimų užrašai, kaip

9 1931 m. spalio 15 d. Šiaulių „Aušros“ muziejaus „Kronikos“ įrašas: „P. Bugailiškis pargabeno iš Kurtuvėnų klebonijos pintinę įvairių senesnių laiškų, dokumentų (per kleboną K. Daukantą)“.

10 Publikaciją lietuvių kalba žr.: (Antanavičius, 1993).

paaikškėjo iš pirmo tomo viršelyje įklijuoto paaikškinimo, būtent atsiminimų papildymai tais faktais ir dokumentais, kurių autorius nenorėjo skelbti viešumon. Taigi, rastoji knyga – atsiminimų egzempliorius – buvo unikumas. Ją perdavėme Kauno universiteto bibliotekos rankraščių skyriui.“ (Galaunė, 1967, p. 77–78)¹¹. Ši P. Galaunės pateikta istorija iliustruoja skirtingą paveldo kaip muziejinės vertybės ir paveldo kaip istorinio dokumento ir archyvinio šaltinio suvokimą. Archyvuose ir bibliotekose kaupiamas paveldas sietas ir dabar tebesiejamas su tautos, visuomenės ar nusipelnusios asmenybės dokumentiniu palikimu, o muziejuose kaupiami paveldo rinkiniai priskiriami archeologijos, istorijos, etnografijos, meno ar kitų sričių objektams. P. Galaunė suvokė, kad rastas egodokumentas bus geriau panaudotas bibliotekoje, nes muziejuose kaupiamas raštijos paveldas atlieka ne tik ir ne tiek archyvinio šaltinio ar dokumento funkciją, bet muzealijos, muziejinės vertybės, eksponato funkciją.

Egodokumentų sudėtis, tematika ir vieta rinkinių struktūroje

Egodokumentiniam paveldui identifikuoti (atvejo tyrimui) Lietuvos muziejuose buvo panaudoti atsakymai į šio straipsnio autoriaus 76 muziejams pateiktus klausimus (klausimyną žr. 1 Priede). Elektroniniame laiške, išsiųstame 2013 m. sausio 11 d., buvo nurodyta, kad Vilniaus universiteto Komunikacijos fakultete atliekami tyrimai apima, be kita ko, ir Lietuvos muziejų rankraščių ir senųjų dokumentų rinkiniuose saugomas archyvalijas, tarp jų egodokumentiką. Pabrėžta, kad egodokumentai pastaruoju metu intensyviai tyrinėjami tiek Europoje, tiek Lietuvoje, siekiama sudaryti jų inventorių, įtraukti į duomenų bazes. Vienas toks mėginimas yra vykdant projektą „Lietuvos egodokumentinis paveldas“ (vadovas prof. Arvydas Pacevičius) sukurta svetainė ir duomenų bazė (žr. 2 išn.), kurioje ketinama paskelbti informaciją apie svarbesnes muziejuose saugomas egodokumentines archyvalijas. Muziejuose saugomus egodokumentus paprašyta apibū-

¹¹ Mykolo Kleopo Oginskio atsiminimai prancūzų kalba pirmą kartą buvo išleisti 1826–1827 m. Paryžiuje, o 2007 m. pasirodė ir jų vertimas į lietuvių kalbą. P. Galaunės surastasis publikuotų atsiminimų egzempliorius su autoriaus ranka rašytais papildymais šiandien saugomas Vilniaus universiteto bibliotekos Rankraščių skyriuje.

dinti pagal tokią schemą: 1. Fondai, rinkiniai, kuriuose yra egodokumentų; 2. Bylų (saugojimo vienetų) pavadinimai ir skaičius; 3. Egodokumentai pagal pamatinę tipologiją nurodant pavadinimus ir apytikslų skaičių: a) atsiminimai; b) dienoraščiai; c) autobiografijos; d) laišakai ir atvirlaiškiai; e) testamentai; f) kita (atminimo albumėliai, institucijų dienynai). Antroje užduoties dalyje prašyta pateikti muziejuje saugomų svarbesnių egodokumentų aprašymus remiantis pridedama lentele (žr. 2 Priedą). Atliekant šią apklausą buvo keliami prielaida (hipotezė), kad muziejuose saugome godokumentika fonduose ir rinkiniuose pasiskirsto tolygiai su čia saugomomis kitomis archyvalijomis, kurios buvo tirtos projekte „Lietuvos muziejų archyvų fondai“ (žr. 3 išn.). Kita prielaida buvo grindžiama įžvalgomis, kad toli gražu ne visi muziejai turi aiškų supratimą, kas yra archyvas ir archyvalija, kokie esminiai archyvų fondų (rinkinių) formavimo principai, cit.: „archyvų fondai formuojami remiantis sudarytoju, muziejų – pagal vertę. Apyrašai formuojami atsižvelgiant į sudarytojo veiklą ir struktūrą, o muziejiniai rinkiniai – pagal muziejinių vertybių rūšis, tematiką. Skiriasi ne tik šių institucijų objektai, požiūriai į juos, bet ir kaupiamų kultūros paveldo objektų apskaita.“ (Mikalajūnaitė, 2011, p. 14).

Tyrimo rezultatai. Iš 76 muziejų atsakymus atsiuntė 25 muziejai, t. y. 30 proc. visų respondentų. Dauguma respondentų buvo savivaldybių muziejų atstovai, taip pat respublikinis Žemaičių vyskupystės muziejus ir žinybiniai Vilniaus universiteto bei Genocido aukų muziejai. 5 muziejai (Lietuvos etnokosmologijos, Rietavo Oginskių kultūros istorijos, Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės Valdovų rūmų, Thomo Manno memorialinis, Lietuvos liaudies buities) atsakymuose nurodė, kad jų fonduose egodokumentų nėra. 2 muziejai (Maironio literatūros Kaune ir Šiaulių „Aušros“) informacijos apie egodokumentus teikti neatsisakė, tik pareiškė, kad šiuo metu dėl žmogiškųjų išteklių ir laiko stygiaus prašymo patenkinti negali. Šių muziejų atsakymuose taip pat pabrėžta, kad raštijos paminklai, tarp jų ir egodokumentika, šiuo metu skaitmeninama ir teikiama LIMIS (Lietuvos integralios muziejų informacinės sistemos¹²) portalui. Maironio literatūros muziejaus direktorė pabrėžė, kad muziejuje „autobiografinės

12 Adresas internete: <<http://www.limis.lt/limis>>.

raštijos yra tūkstančių tūkstančiai. [...] Nesame pasirengę ir neturime jokių galimybių Jums atsiųsti reikalingą informaciją.“ O štai Raimundo Balzos pasirašytame rašte pateikiama pamatinė informacija apie Šiaulių „Aušros“ muziejuje saugomus egodokumentus: „Tokių dokumentų įvairiuose rinkiniuose turi beveik kiekvienas muziejaus skyrius. Minėtini Istorijos skyriuje saugomi dokumentai: ŠAM kronika, Dvarų archyvas, personalijų (V. Putvinskio, P. Bugailišio, Žemaitės, Šatrijos Raganos, G. Petkevičaitės-Bitės, M. Untulio, M. Grigonio, Jovaro, P. Orintaitės ir kt.) korespondencija, A. Povyliaus, E. Putvinskienės, J. Fledžinsko atsiminimai, M. Muravjovo autobiografija, Etnografijos skyriuje – turtingas Etnografinis archyvas, naujausios istorijos sektoriuje – politinių kalinių, tremtinių, partizanų, A. Ulpio, V. Vaitekūno laiškai.“ Išsamesnius atsakymus atsiuntusių 16 muziejų pateiktą informaciją galima suskirstyti į dvi kategorijas: bendrąją dalį (pamatinė informacija apie fondus ir rinkinius) ir egodokumentų charakteristiką pagal užpildytas lenteles ir šio straipsnio autoriui pateiktą informaciją (respondentų sąrašą žr. 3 Priede).

I. Bendroji dalis.

Daugelyje muziejų (Ukmergės, Pasvalio, Alytaus, Utenos) egodokumentai saugomi Raštijos skyriuje (rinkinyje), taip pat istorijos ir kraštotyros rinkiniuose (Skuodo muziejuje). Tiesa, Pasvalio muziejuje egodokumentų randama ir pagrindiniame, ir pagalbiniame moksliniame fonduose¹³, o Alytaus muziejuje – raštijos, istorijos, fotografijos ir atvirukų (filokartijos) fonduose, kur sudaryti asmenų archyvai. Panašūs asmenų archyvai sudaryti Antano ir Jono Juškų etninės kultūros muziejuje. Jonavos krašto muziejuje daugiausia egodokumentų yra filialo – Samulevičių sodybos

13 Konstatuotina, kad muziejuose dar pastebima iš sovietmečio paveldėta tradicija muziejinį rinkinį skirstyti į pagrindinį (unikalus, vienetiniai, originalūs ir etc. objektai) ir pagalbinį (kopijos, menkaverčiai, labai blogos būklės, „neturintys išliekamosios vertės“, etc. objektai). Skirtumas yra tas, kad pagalbinio rinkinio objektus „nurašyti“ gali pats muziejus, o pagrindinio – tik Kultūros ministerijos leidimu. Įprastai „nurašymo“ praktika nėra populiari muziejuose. Terminas „Fondas“ vartojamas muziejinio rinkinio apibrėžime (vyr. fondų saugotojas, fondų saugotojas). Šiuo metu dar kartą per pastaruosius 20 metų muziejai siekia jį vėl išgyvendinti, bet inercija yra gaji. Ačiū dr. Žygitui Bučiui už konsultacijas šiuo klausimu (A. P.).

eksponatų – kolekcijoje, kur jie saugomi pagrindiniame fonde, raštijos rinkinyje. Didesni muziejai (Alytaus kraštotyros, Žemaičių dailės) egodokumentus taip pat telkia archyvuose ir / ar bibliotekose, tačiau tai nėra dėsningumas, o tik tendencija. Mokslinėje bibliotekoje, asmenų archyvų fonduose, egodokumentus saugo ir Anzelmo Matučio memorialinis muziejus. Beje, Alytuje šie dokumentai saugomi ir pagrindiniame, ir pagalbiniame fonduose. Rokiškio krašto muziejus egodokumentus saugo pagrindiniame fonde ir archyve (Tekstinių dokumentų fonde), o Utenos kraštotyros muziejus – raštijos ir bibliotekos rinkiniuose.

Taigi, kelta hipotezė iš esmės pasitvirtino. Palyginę su anksčiau atliktu tyrimu (Mikalajūnaitė, 2011) galime teigti, kad muziejuose, ypač savivaldybių, taikoma dvejopa praktika: archyvai yra arba muziejaus rinkinio dalis (pagrindiniame ir pagalbiniame fonduose), arba jungiami prie bibliotekų (Alytaus kraštotyros, Lazdynų, Rokiškio krašto, Vydūno, Biržų „Sėlos“, Utenos kraštotyros, Znavykyų krašto, Žemaičių „Alkos“ muziejai). Dažnai šalia bibliotekų įkuriami moksliniai archyvai. Tokią praktiką taiko ne tik mūsų aptartų Pasvalio ir Anzelmo Matučio memorialinis muziejai, bet ir Kretingos, Žemaičių „Alkos“, Biržų „Sėlos“ muziejai. Archyvas tokiu atveju tampa bibliotekos dalimi, tačiau šiame darinyje neišnyksta (Mikalajūnaitė, 2011, p. 18). Žvelgiant iš archyvo identifikavimo perspektyvos, daugelis muziejų turi mišrius archyvus. Be mūsų aptarto Utenos kraštotyros muziejaus, tai Vydūno, Biržų „Sėlos“, Znavykyų krašto, Prienų kraštotyros muziejai. Jų archyviniai fondai gali atsidurti ir muziejaus rinkinio apskaitoje, ir greta bibliotekos ar kito organizacijos struktūrinio vieneto (Mikalajūnaitė, 2011, p. 19). Tokiame archyve egodokumentika gali (ir yra) skaidoma į dalis, iš kurių viena jungiama prie bibliotekos, o kita įtraukiama į muziejaus rinkinius. Aptarta muziejų rinkinių struktūra rodo, kad taikomi įvairūs archyvalijų ir egodokumentikos saugojimo ir apskaitos modeliai, dažnai priklausantys nuo muziejaus pobūdžio, dydžio, misijos supratimo. Akivaizdu, kad archyviniai dokumentai, tarp jų ir egodokumentai, gali būti saugomi ir bibliotekoje ar kitame darinyje, neretai jie tampa muziejaus pagrindinio rinkinio dalimi. Taigi, iš esmės galima pritarti Nastazijos Keršytės įžvalgai, kad „sunku tiksliai fiksuoti rinkinių apimtį pagal eksponatų rūšis, kadangi ryškėja atotrūkis tarp

gautų ir suinventorintų eksponatų kiekių bei stokojama tikslaus rinkinių klasifikavimo“ (Keršytė, 2007). Ši įžvalga leidžia geriau suprasti, kodėl didesnė dalis apklaustų muziejų nepateikė tikslių saugomų egodokumentų skaičių. Dar galima pridurti, kad daugelis muziejų egodokumentų, ypač laiškų, turi „tūkstančių tūkstančius“, kurių skaičius nuolat auga. Todėl tikėtis tikslesnės statistikos vargu ar galima. Nepaisant to, atrodo, kad pateikta užduotis privertė peržiūrėti egodokumentikos išteklius ir kai ką suskaičiuoti. Pavyzdžiui, Skuodo muziejuje saugomi 222 egodokumentai: 185 atsiminimai, 1 dienoraštis, 18 autobiografijų, 12 testamentų ir 6 albumai (tarp jų namų albumėlis). Pasvalyje egodokumentikos rinkinį sudaro atsiminimai (9 vnt.), dienoraščiai (7 vnt.), autobiografijos (4 vnt.), laiškai, atvirlaiškiai (64 vnt.), užrašų knygelės, bloknatai, sąsiuviniai (7 vnt.) – iš viso 91 vienetai. Samulevičių sodybos muziejuje saugoma apie 70 laiškų ir 500 atvirlaiškių. Antano ir Jono Juškų etninės kultūros muziejuje – 3 autobiografijos, 32 laiškai, 34 atvirlaiškiai, 28 fotografijos su įrašais – iš viso 97 vnt. (neskaitant Adomo Makarevičiaus rankraščių). Alytuje saugomi atsiminimai (6 vnt.), laiškai (3 vnt.), 1 autobiografija, laiškai (3 vnt.), Anzelmo Matučio memorialiniame muziejuje – 631 laiškas, 27 atsiminimai, 1 autobiografija, Žemaičių dailės muziejuje – laiškai (644 vnt.), dienoraščiai (8 vnt.), atsiminimai (47 vnt.), autobiografija (2 vnt.), testamentas (1 vnt.), vizitinės kortelės (6 vnt.), atidžiau neaprašyti rankraščiai (190 vnt.). Rokiškio krašto muziejuje egodokumentikos fondą sudaro 466 laiškai ir 3 užrašų knygelės, o Utenos kraštotyros muziejaus – 32 atsiminimų rankraščiai, 4 dienoraščiai, 7 autobiografijos, 4 testamentai, 856 laiškai (kai kurie iš jų įrišti, todėl tikslus skaičius nežinomas; pavyzdžiui, mokytojo, muziejininko Balio Tarvydo įrišti laiškai sudaro 205 lapus), 2 atminimų albumėliai. Vilkaviškio krašto muziejuje dokumentų (D) fonde sukaupta daugiau nei 900 vnt. gyventojų prisiminimų, apie 30 autobiografijų, 300 laiškų, 17 testamentų, 10 namų albumėlių.

Taigi, preliminari statistinė kiekybinė analizė rodytų, kad daugiausiai muziejuose sukaupta laiškų, antroje vietoje – atsiminimai, toliau dienoraščiai, autobiografijos ir kita egodokumentika. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad muziejuose išliko nemažai testamentų, dauguma iš jų tarpukario laikotarpio, bet yra ir XIX a. pabaigos pavyzdžių. Kita vertus,

reikia pastebėti, kad pateikti tikslesnių statistinių duomenų dėl egodokumentikos išsklaidymo skirtinguose rinkiniuose, jų turinio ir formos ypatumų (pavyzdžiui, išlieka užrašų knygelių priskyrimo kuriai nors egodokumentų kategorijai problema) daugelis muziejų negalėjo. Taip pat atkreiptinas dėmesys, kad laišškai yra itin problemiška apskaitoma rinkinių dalis, ypač tais atvejais, kai jie yra įrišti į vienetą.

II. Egodokumentų charakteristika¹⁴.

Pagal pateiktą pavyzdį užpildytas lentelės (žr. 2 Priedą) atsiuntė 11 muziejų. Vidutiniškai užpildyta po 5–8 įdomesnių egodokumentų lentelės. Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centro Genocido aukų muziejus užpildė 10, Skuodo – 8, Ukmergės – 5, Anzelmo Matučio – 2, Jonavos Antano Samuolio – 2, Pasvalio – 3, Antano Jonyno – 4, Utenos – 13, Žemaičių vyskupystės – 11, Vilkaviškio – 3 ir Vilniaus universiteto muziejus – net 60 lentelių. Pateikta informacija atskleidžia egodokumentų įvairovę, nurodo esant tikrai unikalių dokumentų. Pavyzdžiui, VU muziejus išsiskiria turtingu laiškų, tarp jų ir XIX a., rinkiniu (Stanislovo Bonifaco Jundzilo, Juzefo Ignaco Kraševskio, Augusto Liudviko Bekiu laiškai). VU muziejuje taip pat saugoma 15 laiškų Vosyliui Sezemanui, 5 Enzio Jagomasto ir Jono Jablonskio laiškai bei atvirlaiškiai Jurgiui Šlapeliui ir kt. vertinga korespondencija, nusipelnanti didesnio tyrinėtojų dėmesio. Kituose muziejuose gausu tremtinių, rezistencijos sąjūdžio dalyvių egodokumentų.

Atsiminimai. Iš šių paminėtų Žemaičių vyskupystės muziejuje saugomi kunigo Stanislovo Vaitelio atsiminimai „Mano kryžiaus kelias“, užrašyti 1983–1990 metais, Alytuje saugomi, VU profesoriaus Juozo Vaitkevičiaus vaikystės prisiminimai, Jurgio Burdulio „Po Stalino saule“ (apie Mirosłavo apylinkę pokario) metais ir kita. Anzelmo Matučio memorialiniame muziejuje yra pluoštas atsiminimų apie Anzelmą Matutį-Matulevičių (1923–1985), Alytaus miesto inžinierių-architektą, politinį kalinį Stasį Taškūną (1897–1942), mokytoją Larisą Kunčinienę (1917–1998). Utenos kraštotyros muziejuje yra dievdirbio Silvos Toleikio-Baužos, bibliotekinin-

¹⁴ Šioje darbo dalyje remiamasi, be užpildytų lentelių (žr. 2 Priedą), muziejų darbuotojų informacija, pateikta elektroniniuose laiškuose šio straipsnio autoriui (sąrašą žr. 3 Priede).

kės Zenonos Prušinskaitės, vargonininko Petro Vikšnelio, knygnešio Jono Šiaučiūno dukros Marijos Šiaučiūnaitės-Dilienės, mokytojo Rapolo Šaltenio, politinio kalinio Jono Jakštonio ir kitų Utenos kraštiečių atsiminimų.

Autobiografijos. Zanavykų krašto muziejuje saugomame liaudies meistro Roko Stepulaičio gyvenimo aprašyme pasakojama apie jo vaikystę, emigranto Vokietijoje, vėliau Kanadoje dalią. Skuodo muziejuje išliko Mosėdžio akmenų muziejaus įkūrėjo gydytojo Vaclovo Into (1925–2007) autobiografija, parašyta 1978 m. spalio 19 d. Pasvalio krašto muziejuje yra kunigo Jono Rimšos (1905–1996) autobiografija, rašyta 1964–1968 m., ir gydytojos, Pasvalio krašto garbės pilietės Genovaitės Jusaitienės (g. 1929 m.) autobiografija, parašyta 1994 metais. Alytaus kraštotyros muziejuje išliko partizano, politinio kalinio Albino Kazlausko gyvenimo aprašymas. Žemaičių dailės muziejuje saugoma istoriko Zenono Ivinskio autobiografija (2 vnt.). Utenoje yra muziejininkų Antano Namiko, Antano Pakalnio, skulptorės Onos Šuminaitės-Jurkienės, dailininko Povilo Radzevičiaus, knygnešio Leono Bielinio, politinio kalinio Antano Valiukėno autobiografijos. Vilkaviškio muziejuje saugoma Broniaus Ulevičiaus autobiografinė „Mano gyvenimo istorija“, Juozo Gražulio (poeto, tremtinio) autobiografija.

Dienoraščiai. Ukmergės kraštotyros muziejuje išskirtini literatūrologo Vinco Kuzmicko dienoraščiai „Išpažintis“ (1955–1956 m.), „Vasaros kelionės dienoraštis“ (1973 m.), dienoraščiai, rašyti sovietinėje armijoje (1959–1960 m. ir 1962 m.), taip pat tremtinės Marijos Kinertaitės dienoraštis (1949 m.). Skuodo muziejuje išliko tautodailininko Valio Girdžiūno dienoraštis (1956 m.), kuriame rašoma apie gyvenimą Sibiro tremtyje, surašyti iš tėviškės gauti laišakai. Pasvalyje yra Jono Kazlausko užrašų ir darbų sąsiuvinis, o Molėtų krašto muziejuje saugomas literatūrologo Kazio Umbraso (1916–1970) dienoraštis ir užrašai. Žemaičių dailės muziejuje saugomas Z. Ivinskio dienoraštis, o Utenoje – Utenos „Saulės“ gimnazijos mokinės Mildos Meškauskaitės, taip pat politinio kalinio ir tremtinio Vytauto Miškinio, muziejininko Antano Pakalnio 1945–1978 m. ir 1963–1980 m. dienoraščiai. Ypač įdomus Genocido aukų muziejuje saugomas tremtinės Danutės Adelės Markevičiūtės dienoraštis, rašytas vagone 1941 m. birželio 14 d.–1941 m. liepos 12 d. pakeliui į tremties vietą,

taip pat jo tėsinys (turintis ir atsiminimų bruožų), rašytas 1942 m. birželio 27 d.–1942 m. rugpjūčio 27 d. bei 1945 m. rugpjūčio 12 d.–1949 m. sausio 28 d. ir vėliau, 1949–2008 m., jau sugrįžus į Lietuvą.

Laiškai. Šioje grupėje paminėtinas teisininko, būsimo Kauno universiteto rektoriaus Mykolo Riomerio 1908 m. gruodžio 4 d. laiškas valstiečiui Jurgiui Ylai, parašytas Bagdoniškyje (saugomas Ukmergės kraštotyros muziejuje). Jonavos krašto muziejaus padalinyje Samulevičių sodyboje saugomas dailininko Antano Samuolio (1899–1942) 1941 m. kovo 1 d. laiškas brolio žmonai Stasei Samulevičienei iš sanatorijos Leisine (Leisyn), Šveicarijoje. Šiame muziejuje taip pat yra 1989–1990 m. knygnešio dukters Salomėjos Vareikytės-Pudovos rašyti laišakai (8 vnt.) iš Jakutijos. Antano ir Jono Juškų etninės kultūros muziejuje saugomas atvirlaiškis su Antano Juškos fotoportretu – 1909 m. kovo 28 d. sveikinimas kunigėliui Velykų proga. Žemaičių vyskupystės muziejuje saugomas laiškas, susijęs su garsios prozininkės Helenos Mniszek (Mniskówna, Mniszek-Tchorznicka, *primo voto* Chyżyńska, *secundo voto* Rawicz Radomyska, 1878–1943) kūryba. Jis adresuotas dėdei (?), rašytas apie 1909 m., nes minimas jau išleistas pirmas rašytoją išgarsinęs kūrinys „Raupsuotoji“ (*Trędowata*, pirmas leidimas Krokuvoje 1909 m.; lietuvių kalba 1993 ir 2009¹⁵). Laiške taip pat minimas ketinimas rašyti knygos tęsinį „Ordinatas Michorovskis“ (išleista 1910 m. Kijeve; lietuvių kalba 1993¹⁶). H. Mniszek, būdama 19 metų, ištekėjo už Vladislavo Chižinskio (Chyżyński) ir persikėlė gyventi į Lietuvą, galbūt į vieną iš dvarų Žemaitijoje, kur ir gyveno nuo (maždaug) 1896 m. iki vyro mirties 1903 m. Rašydama laišką gyveno Palenkėje. Knygos leidimą finansavo H. Mniszek tėvas Michałs Mniszek-Tchórnickis, o dėdė Józefas Mniszek-Tchórnickis, kuriam, galimas daiktas, ir buvo rašytas laiškas, bičiuliausi su rašytoju Boleslovu Prusu. Žemaičių vyskupystės muziejuje dar saugomi Marijos Budrikytės (Maria Budryk, vėliau Beresnevičienė) 27 laišakai, rašyti 1904 m. sausio 1 d.–1904 m. gruodžio 25 d. tėvams į Gerulius iš Jazlovieco (Ukraina) Švč. Mergelės Marijos Nekaltojo Prasidėjimo vienuolyno (lenkų k., su vienuolės Marijos Filomenos prieraišais). Alytaus kraštotyros mu-

15 Helena Mnišek. *Raupsuotoji*. 1–2 dalis. Vilnius: Gamta, 1993; Helena Mniszek. *Raupsuotoji*. 1–2 dalis. Vilnius: Alma Littera, 2009.

16 Helena Mnišek. *Ordinatas Michorovskis*. Vilnius: Gamta, 1993.

ziejaus pagrindiniame fonde saugomas pluoštas Antrojo pasaulinio karo dalyvių, 1944 m. vasarą kovojusių su naciais Alytaus rajone, laiškų Alytaus raj. kariniam komisarui. Anzelmo Matučio memorialiniame muziejuje tarp laiškų ir atvirlaiškių (381 vnt.) yra Anzelmo Matučio laiškų sūnui Valentinui Matulevičiui į Bukareštą (1970–1974 m.), taip pat žmonai Marijai Matulevičienei ir namiškiams (1946–1977 m.), kita gausi korespondencija: Eugenijaus Matuzevičiaus, Jurgio Gaižausko, Aldonos Paulauskienės, Martyno Vainilaičio, Vytauto Petkevičiaus, Jono Stoskeliūno, Emilijos Liegutės, Violetos Palčinskaitės, Kosto Kubilinsko, Vytauto Bubnio, Eduardo Mieželaičio, Antano Žmuidzinavičiaus, Antano Jonyno, Valentino Sventicko, Jono Lapašinsko, Kosto Aleksyno, Vinco Aurylos, Vytauto Vanago ir kitų laišakai Anzelmui Matučiu. Molėtų krašto muziejuje saugomas kun. Stasio Kulbio atvirlaiškis iš Monrealio, taip pat „Literatūros ir meno“ redakcijos laiškas literatūrologui prof. Petruui Bražėnui. Rokiškio krašto muziejuje išliko Juozo Tininio korespondencija su Ale Rūta-Arbačiauskiene, Bernardu Brazdžioniu, Kotryna Grigaityte-Graudiene ir kitais. Čia taip pat saugomas liaudies skulptoriaus Liongino Šepkos (1907–1985) palikimas: laišakai Rokiškio krašto muziejaus direktoriams Algimantui Kvantūnui ir Stasiui Dauniui, broliui Viktorui Šepkai, būsimai žmonai žurnalistei Danutei Digrienei (iš viso 313 vnt.). Utenos kraštotyros muziejuje Jono Šiaučiūno, knygnešio, 1905–07 m. revoliucijos dalyvio, archyve yra didelis (daugiau kaip 500 vnt.) laiškų rinkinys, kai kurie jų įrišti, tad tikslus skaičius nežinomas. Genocido aukų muziejuje saugomi keli tremtinių laišakai ant beržo tošies. Tai laiškas-vokas, 1942 m. rašytas Kazimiero Šiliūno į Altajaus kraštą ištremtai šeimai, pradedamas kreipiniu „Mylima žmona ir dukros!“ (rus. k.). Dešiniame kampe priklijuotas 30 kapeikų vertės pašto ženklas, ant jo uždėtas pašto antspaudas. Kairiame kampe – karinės cenzūros spaudas (laiško turinys patikrintas!). Kitas laiškas-vokas ant beržo tošies buvo išsiųstas 1943 m. Antano Baniulio iš lagerio dukrai Danai Baniulytei į tremtį Jakutijoje Ust Janos rajone. Jis pradedamas kreipiniu „Brangiosios“ (rus. k.). Kaip ir pirmu atveju, tarp pašto antspaudų uždėtas karinės cenzūros spaudas (laiško turinys patikrintas). Kalinimo sąlygomis laišakai buvo rašomi ir ant medžiagos skiaučių. Toks laiškas, parašytas 1947 m. Mažeikių kalėjime įkalintos partizanų rėmėjos Justinos Jonauskaitės, pradedamas kreipiniu „Brangi Eugenija“. Deja, laišką saugumiečiai susekė

(perėmė). Taigi neabejotinai gausiausia egodokumentų grupė muziejuose yra laišakai, kurių inventorinimo, aprašymo, sklaidos darbai dar laukia muziejininkų ir jų pagalbininkų.

Testamentai. Skuodo muziejuje išlikęs 1887 m. sudarytas testamentas (rusų kalba), taip pat keletas tarpukario paskutinės valios dokumentų. Ukmergės kraštotyros muziejuje saugomi trys tarpukario ir vienas sovietmečio turto testamentas. Alytaus kraštotyros muziejaus pagrindiniame fonde saugomas provizoriaus Juozo Kazlausko testamentas, surašytas lenkų ir lietuvių kalbomis 1924 m. liepos 9 d. Panemuninkėlių km. Alytaus raj., o Žemaičių dailės muziejuje – Z. Ivinskio testamentas. Iš senesnių testamentų reikėtų išskirti Žemaičių vyskupijos muziejuje saugomą Onos Gimbutaitės Gerulskienės (Anna z Gimbutow Jozefowa Gierulska Franciszkowa Gierulska) testamentą, sudarytą 1758 m., ir Rapolo Jono Gorskio 1684, 1685 ir 1694 metų testamentus (lenkų kalba). Minėtame muziejuje taip pat yra tremtinio kun. Brunono Bagužo testamentas, sudarytas 2007 metais. Utenos kraštotyros muziejuje Raštijos (R) pagrindiniame rinkinyje yra 4 testamentai, tarp jų Felicijano Skapo, buv. Skapiškio dvaro savininko, 1684 m. testamento nuorašas. Turtingame Vilkaviškio muziejaus testamentų rinkinyje pabrėžtini XIX a. dokumentai, tarp jų 1883 m. Vilkaviškio notaro Henriko Bžovskio sudarytas testamentas (rusų k.). Apskritai testamentai gali būti tyrinėjami tiek formuliario kaitos, struktūros, kalbos, tiek kolektyvinės atminties ir autobiografinio pasakojimo aspektais, kurie atsiskleistų sudarius šių serijinių egodokumentų, saugomų muziejuose, sąrašus ir parengus išsamesnes jų anotacijas.

Atminimo albumėliai ir kita egodokumentinė raštija. Skuodo muziejuje saugomas tautodailininko Valio Girdžiūno 1954 m. Sibiro tremties piešinių albumėlis. Vilkaviškio muziejuje, be gausios tarpukario Lietuvos moksleivių „albumistikos“, minėtinas politinės kalinės Elenos Nešukaitytės-Kriščiūnienės atminimų albumėlis, kuriame likimo draugai rašė 1955 m. Karagandoje (bloknotas kietais susitrynusiais viršeliais, lapai lygūs, prirašyta mėlynu, violetiniu rašalu), taip pat politinės kalinės Liudos Gelogaitės eilėraščių albumas su tremtinių 1954–1956 m. įrašytais atminimais (mėlynu arba violetiniu rašalu užrašytos mintys, palinkėjimai, dainų ar eilėraščių posmeliai). Utenos kraštotyros muziejuje saugomi tarpukario

Lietuvos moksleivių dienynai, mokytojos Stefanijos Vijeikytės kursų draugų 1923–1924 m. atminimų knygutė ir Vlado Svilo klasės draugų 1943 m. atminimų albumėlis (1932 / 1933 m. m. mokinio dienynas yra ir Molėtų muziejuje). Iš daugiafunkčių egodokumentų, turinčių vadinamųjų *silva rerum* požymių, paminėtinos Pasvalio krašto muziejuje saugomos Elenos Kuprytės ir Bernardo Brazdžionio, taip pat Rokiškio krašto muziejuje išlikusios Juozo Tininio užrašų knygelės. Egodokumentikos požymių turi ir vadinamieji proginiai albumai, pavyzdžiui, „Profesorius prelatas Blažiejus Čėsnyš 1884–1944 m.“, sudarytas Reginos Lisaitės Zinkevičienės (B. Čėsnyšo dukters) 2004 metais. Jame esama ir autobiografinės medžiagos: atvirlaiškių, prisiminimų, fotografijų su informaciniais įrašais. Iš Alytaus kraštotyros eksponatų reikia paminėti Alytaus kultūros namų istorijai skirtą albumą su fotografijomis ir laikraščių iškarpomis, apimančią 1946–1966 m., taip pat Alytaus kaimo kapelos „Dzūkija“ panašų albumą. Egodokumentinių žinių suteikia Nalenč-Gorskių giminės genealogijos aprašymai, paremti Tomo Zigmanto Petro Nalenč-Gorskio testamentu, ir kiti Gorskių asmeniniai 1933–2009 m. dokumentai. Netradiciniai yra A. Matučio pasakojimai iš vadinamosios „Kūrybinės laboratorijos“, apimančios autobiografinius eilavimus „Kaip aš kalbinau girią“, „Kaip atstryksėjo kiškiukas“, „Kaip atbėgo Drevinukas“, „Lakštingalėli – pilkas paukšteli“, „Rašau ne už stalo sėdėdamas“. Apskritai muziejuose saugoma įvairi albumistikos, taip pat *silva rerum* žanrų egodokumentika. Ji inventorintina siekiant sudaryti tyrėjams galimybes atskleisti jų tematiką, turinį, sąsajas su kitose atminties institucijose saugomais panašaus pobūdžio egodokumentiniais ištekliais.

Egodokumentai muziejinėje komunikacijoje

Aptarti muziejų egodokumentikos ištekliai leidžia teigti, kad muziejai turi didelių galimybių juos panaudoti veiklose, kurios priskiriamos muziejinei komunikacijai. Ji apima mokslinį, pažintinį bei edukacinį laukus, ypač parodų rengimą, leidybą, bendravimą su publikomis viešojoje erdvėje taikant modernias technologijas ir kita. Muzeologijos aspektu muziejinė komunikacija tiria ir aiškina, kokiais bendraisiais ir specialiais principais remiantis rinkiniai

pateikiami visuomenei ir apima tokius dėmenis kaip šviečiamoji veikla, publikos, visuomenės ir lankytojų tyrimai, pristatymas ir interpretacija (parodos, kontekstinė ir tekstinė informacija, muziejų leidyba) (Waidacher, 2007, 158–207). Vienaip ar kitaip muziejinė komunikacija apima muzealijų, taigi ir egodokumentų, panaudojimą. Formaliai egodokumentikos panaudojimą galima skaidyti į skirtą muziejaus vidinei ir išorinei komunikacijai. 2011 m. atliktas žvalgomasis tyrimas (Mikalajūnaitė, 2011) rodo, kad savivaldybių reguliavimo sferai priskiriamų muziejų archyvalijos, tarp jų egodokumentai, panaudojamos taip: mokslinėje veikloje – 21%; publikavimui – 14%; rengiant parodas ir ekspozicijas – 28%, išduodant lankytojams pagal pageidavimą – 37% (Mikalajūnaitė, 2011, p. 27). Kyla klausimas, kaip, kokiuose veiklos baruose panaudojama muziejinė egodokumentika ir ką reikia daryti, kad egodokumentai taptų matomesni ir prieinamesni vartotojui?

Mokslinė komunikacija. Tradiciškai muziejai aktyviai dalyvauja mokslinėje ir mokslo populiarinimo veikloje. Mokslinė komunikacija daugiausia vyksta tarp muziejų darbuotojų (viduje) bei akademinės bendruomenės (išorėje). Archyvo panaudojimas mokslinei veiklai muziejuose suprantamas visų pirma kaip muziejų darbuotojų publikacijų rengimas remiantis archyviniais dokumentais, taip pat interesantų iš kitų institucijų poreikių tenkinimas išduodant archyvinius dokumentus pageidaujant pažintiniais ir moksliniais tikslais (Mikalajūnaitė, 2011, p. 27). Kaip rodo preliminari Lietuvos muziejų asociacijos leidžiamo elektroninio leidinio „Lietuvos muziejų rinkiniai“ straipsnių analizė, egodokumentų tyrimams, publikavimo principų aptarimui dėmesio skiriama (Aleknienė, 2004; Nekrašienė, 2004). Tačiau tai daugiausiai informacinio pobūdžio straipsniai, nors grindžiant „Aušros“ muziejaus mokslinės leidybos principus pabrėžta, kad muziejinės rankraštinės medžiagos leidyboje būtina laikytis autentiškumo principo, kiek galima mažiau kištis į tekstą, išlaikyti autoriaus stilių ir laikotarpio dvasią (Nekrašienė, 2004). Iš mokslinių publikacijų išsiskiria Trakų istorijos muziejaus parengtas leidinys „Laiškai iš Zanzibaro 1891 m.“ (Poviliūnas, 2010), kuriame taikytas dvikalbystės (lenkų ir lietuvių) principas, o įžanginiame straipsnyje nors trumpai, bet „drūtai“ atskleista šio Trakų Vokės savininkui grafui Jonui Tiškevičiui (1867–1903) priklausiusio rankraščio, įsigyto 1977 m. iš kunigo Kazimiero Kulako, kilmė ir sudarymo aplinkybės.

Panašių egodokumentų publikacijų esama ir daugiau (Fledžinskas, 1997; Končius, 2001; Ulčinitė, 2001; Žilinskas, 2005; Končius, 2006; Byševska, 2008; Ruseckaitė, 2010), tačiau reta jų neatsieta nuo išsamių publikavimo principų aptarimo ir komentarų. Todėl galima konstatuoti, kad muziejų leidybinė veikla daugiau orientuota į populiarinimą ir sklaidą (tai savaime nėra blogas dalykas), o ne į mokslą *sensu stricto*. Muziejų statusui, įvaizdžiui, institucijos istorijos rekonstrukcijai ir pagrindų stiprinimui labai pasitarnautų muziejų darbuotojų, vadovų sukurti, bet menkai išnaudoti egodokumentai, kurių randama tarp archyvalijų. Negalima teigti, kad šioje srityje nieko nenuveikta. Prisimintina publikuota „Aušros“ muziejaus „Kronika“ (Šiukščienė, 1998), Pelikso Bugailišio „Gyvenimo vieškeliais“ (Pšibilskis, 1994), knyga apie muziejininką Vincą Žilėną (čia skelbiami tiek jo paties, tiek amžininkų atsiminimai (Kultūros istorikas, 2011), dienoraščiais ir atsiminimais paremta Utenos muziejaus įkūrėjo Antano Namiko biografija (Namikas, 2003) ir kita. Publikuotina antra (1940–1946) ir trečia (1946–1950) „Aušros“ muziejaus „Kronikos“ dalys (Šiukščienė, 1998, p. 7–8), taip pat Mažosios Lietuvos istorijos muziejuje saugomas Klaipėdos krašto muziejaus 1931–1939 m. dienynas (Genys, 2006, p. 310). Beje, tokie vadina- mieji „institucijų dienoraščiai“ atskleidžia ir autobiografinio pasakojimo elementų (Pacevičius, 2012, p. 80), todėl yra svarbūs ir egodokumentikos tyrimams kalbant apie asmenų palikimą didesnio dėmesio turėtų sulaukti Utenos kraštotyros muziejuje saugomi muziejininko, kolekcininko Antano Pakalnio (1892–1884) dienoraščiai, atsiminimai ir autobiografija, minėto A. Namiko autobiografija ir atsiminimai, Skuodo muziejuje saugoma V. Into autobiografija. Be muziejininkystei nusipelnusių asmenų palikimo, išliko ir daugiau vertingų egodokumentų, kurie galėtų būti nuodugniau ištyrinėti, galbūt paskelbti, gal suskaitmeninti ir prieinami platesnei visuomenei. Tokie yra jau minėti Z. Ivinskio (Žemaičių dailės muziejus)¹⁷, K. Umbraso (Molėtų krašto muziejus), M. Meškauskaitės (Utenos krašto muziejus), V. Kuzmicko (Ukmergės kraštotyros muziejus) dienoraščiai,

¹⁷ Kitas Z. Ivinskio dienoraščio variantas saugomas Lietuvos nacionalinėje M. Mažvydo bibliotekoje (LNB RS, F 29-14), kuri storikė Regina Laukaitytė perrašė mašinėle ir ėmėsi rengti spaudai. Tačiau Z. Ivinskio našlė Paulina Ivinskienė nedavė sutikimo dienoraštį publikuoti, žr. <<http://virginijusg.blogspot.com/2010/12/143-pastaba-vytauto-merkio-atsiminimu.html>>.

kun. S. Vaitelio atsiminimai (Žemaičių vyskupystės muziejus). Zanavykų krašto muziejuje išlikęs istoriko Valentino Dėdino, vieno iš monografijos apie Vytautą Didįjį autorių, gyvenimo 1930–1947 m. aprašymas, o Ukmergės kraštotyros muziejuje – jau minėtas M. Riomerio 1908 m. laiškas. Kai kas jau naudota skelbiant biografinio pobūdžio studijas. Pavyzdžiui, Žemaičių vyskupystės muziejuje saugomi B. Bagužo atsiminimai buvo panaudoti rengiant knygą „Lietuvos piliečio kelias“, skirtą Telšių vyskupijos įkūrimo aštuoniasdešimtmečiui (Ivinskis, 2006)¹⁸. Lietuvos nacionalinis muziejus Signatarų namuose turi unikalius diplomato Jurgio Šaulio (1879–1948) (LNM R-24443 ir LNM R-24444) ir kun. Alfonso Lipniūno-Lipnicko (1905–1945) (LNM R-14851) dienoraščius. J. Šaulio dienoraštis apima gyvenimo 1940–1948 m. Šveicarijoje laikotarpį, juo buvo remtasi pristatant šio diplomato biografiją (Bertašius, 2012)¹⁹. A. Lipniūno dienoraštis, pavadintas „Užrašai iš kelionės į Prancūziją“, apima 1935–1939 m. laikotarpį. Šie ir daugelis kitų egodokumentų nusipelno didesnio dėmesio, platesnio pristatymo virtualioje erdvėje ar publikavimo. Čia reiktų pabrėžti dar vieną svarbų dalyką. Tam tikros egodokumentų rūšys (atminimų albumai, užrašų knygelės, laišakai, testamentai), kurių turi dažnas muziejus, dėl savo ypatingos formos ir juose netradiciniu būdu užfiksuotos informacijos tirtinos padedant specialistams. Galima galvoti ir apie tarpinstitucinį (archyvų, bibliotekų, muziejų) bendradarbiavimą rengiant minėtus egodokumentus skaitmeninimui, tikslinant kilmę, autorystę, nustatant jų tarpusavio ryšius. Mat dažnai to paties asmens palikimas yra išbarstytas įvairiose paveldo saugyklose, neišskiriant ir privačių kolekcijų. Pavyzdžiui, muziejai galėtų inicijuoti skaitmeninimo projektą „Testamentai“ arba „Atminimų albumai“.

Egodokumentų tyrimai ir publikavimas apima ne tik monografijų ar mokslinių šaltinių rengimo darbus. Egodokumentus galima plačiau ir kūrybiškiau panaudoti muziejų leidyboje, populiarinant saugomą paveldą.

18 Atsiminimų ištraukas ir B. Bagužo biogramą žr.: *Kunigo jubilato Brunono Bagužo autobiografija* [interaktyvus]. [S.l., s.a.] [žiūrėta 2013 m. gegužės 4 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.varniai.museum.lt/index.php?mid=80&art=290&langID=1>>.

19 Taip pat žr.: BERTAŠIUS, Gintautas. Istorinė atmintis [interaktyvus]. [S.l., s.a.] [žiūrėta 2013 m. gegužės 2 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.lietuviai.ch/portretai/650-saulys-lugano-salvatini-mafalda.html>>.

Atlikti tyrimai rodo, kad tokių pastangų esama, specializuojamasi leisti neperiodinius ir serialinius leidinius (Jankevičiūtė, 2009, p. 143). Žvelgiant plačiau, muziejų leidybos pamatas yra žinių apie muzealijas skelbimas. F. Waidacherio teigimu, mokslinis publikavimas reiškia ne tik pačių dokumentų skelbimą, bet ir muzeologinės sistemos atspindėjimą, skirtą daugiau specialistams, o štai populiarioji leidyba yra skirta plačiajai visuomenei ir apima rinkinių bei parodų katalogus, vadovus po muziejus, bibliografijas, registrus, žinynus, žurnalus, metraščius, pranešimus, fotografijas, garso ir vaizdo įrašus, vienkartinius leidinius (Waidacher, 2007, p. 202). Neabejotina, kad muziejai galėtų išvardytas priemones daugiau panaudoti skleisdami žinias apie fonduose saugomą egodokumentiką. Rekomenduotini teminiai katalogai, žinynai, patrauklesnis unikalių egodokumentikos atvejų, rinkinių pristatymas išryškinant muziejų raidą ir struktūrą (Lukoševičius, 2003), veiklos kryptis (Genys, 2006), eksponatų vertes (Kazlauskas, 2003), rinkinių kilmę (Nekrašienė, 2004; Ruseckaitė, 2003). Archyvinių dokumentų publikavimas reikalauja konteksto išmanymo, kalbų mokėjimo, istorinės analizės. Beje, čia galima pasikviesti ekspertų, pasidomėti, kaip egodokumentika registruojama, aprašoma, tyrinėjama kitose atminties institucijose, pavyzdžiui, Lietuvos valstybės istorijos archyve (Čijunskienė, 2013) arba Lietuvos nacionalinėje M. Mažvydo (Steponaitienė, 2013) ir Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių bibliotekose (Cicėnienė, 2013). O štai nedidelės apimties informacinei spaudai užtenka pamatinių žinių.

Rinkinių pristatymas ir sklaida projektuotini tiek tradicinėje, tiek virtualioje erdvėje. Pavyzdžiui, muziejai turi jau minėtų išskirtinių tremtinių laiškų ant beržo tošies (Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centro Genocido aukų muziejus), tarpukario, nacių okupacijos metų, tremčių piešinių ir atminimų albumėlių (Skuodo ir Utenos muziejai). Atminimų albumai tampa ypatingo egodokumentikos tyrėjų dėmesio objektu, jiems istorikė Reda Griškaitė skyrė didelį straipsnį (Griškaitė, 2013, p. 327–402), o Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių bibliotekoje 2013 m. balandžio 11 d. atidaryta albumistikai skirta paroda²⁰ atskleidė,

²⁰ Paroda „Noriu būti Tavo knygoje... XVI–XXI a. atminimų albumai iš Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių bibliotekos rinkinių“ [interaktyvus]. [S.l., s.a.] [žiūrėta 2013 m. balandžio 29 d.].

kokie nuostabūs kultūros turtai, neišskiriant muziejų, slypi Lietuvos atminties institucijose.

Dalyvaujantis muziejus. Pastaruoju metu daug rašoma ne tik apie „naująją muzeologiją“ (angl. *new museology*, pranc. *la nouvelle muséologie*), bet ir apie „dalyvaujantį muziejų“ (angl. *participatory museum*). Pavyzdžiui, kalbant apie naujas muziejų raidos tendencijas nurodoma, kad objektą kaip savaiminę vertybę ima keisti socialinės vertybės, kai vietinės bendruomenės ima disponuoti paveldu kaip pagalbine priemone, siekdamos suvokti pasaulio socialinius, kultūrinius ir kt. pokyčius; kai muziejinį objektą papildo dvasinės kultūros formos, tarp jų ir kalba; kai objektų rinkimas keičiamas duomenų apie objektą kaupimu; kai konceptuali objekto idėja tampa reikšmingesnė už materialų objektą ir pan. (Waidacher, 2007, p. 24–25). „Dalyvaujantis muziejus“ yra sudėtinė „naujosios muzeologijos“ idėjos dalis ir yra orientuotas į lokalias, teritoriškai apibrėžtas bendruomenes, per muziejinę veiklą įtraukiamas į pažinimo procesą, tapatybės ir kolektyvinės atminties puoselėjimą. Komunikuoti su auditorijomis internetinėje erdvėje galimybės neribotos. Pavyzdžiui, neblogai šias galimybes išnaudoja Žemaičių vyskupystės muziejus, viešinantis informaciją tinklalapyje sukurtoje virtualioje ekspozicijoje²¹. Joje 2009 m. buvo paskelbta egodokumentinė marginalija (autografas) iš Merkelio Giedraičio bibliotekai priklausiusios knygos, taip pat Vladislovo Zatorskio sudaryto albumo „*Icones Episcoporum Samogitiensium*“ (Kaunas, 1901) vaizdai. Virtualioje ekspozicijoje galime pamatyti netgi vyskupo Pranciškaus Ramanausko (1893–1959) lazdą su išdrožinėtomis svarbiausiomis gyvenimo datomis (gimimo, išventinimi į kunigus, paskyrimo Telšių seminarijos rektoriumi, konsekravimo į vyskupus²²). Žemaičių vyskupijos muziejus

Prieiga per internetą: < <http://www.mab.lt/lt/naujienos/973>>; *Parodos „Noriu būti Tavo knygoje...“ atidarymas* [interaktyvus]. [S.l., s.a.] [žiūrėta 2013 m. gegužės 2 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.mab.lt/lt/naujienos/983#>>.

21 *Ekspонатų archyvas* [interaktyvus]. [S.l., s.a.] [žiūrėta 2013 m. gegužės 4 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.varniai-museum.lt/index.php?langID=&mod=Expos>>.

22 Dvasininkų (auto)dokumentinė informacija laikytina viena seniausių egodokumentikos rūšių Lietuvoje. Pavyzdžiui, panašiai kaip P. Ramanauskas, tik ne lazdoje, o knygoje *Rosetum exercitiorum spiritualium* (Milanas, 1603) XVII a. pradžioje svarbiausias gyvenimo datas žymėjo lietuvis Laterano kanauninkų vienuolis Jonas Korsakas (Pacevičius, 2008, p. 406).

taip pat turi rubriką „Kultūrinė komunikacija“, kurioje randame net du archyvus – Virtualų dokumentų archyvą²³ ir Virtualų vaizdo archyvą²⁴, tačiau juose egodokumentai, bent jau matomose svetainės erdvėse, nėra skelbiami (išskyrus dokumentus, daugiausiai fotografijas iš 2004–2005 m. rasto Gorskių archyvo Biržuvėnų dvaro rūmuose).

Prie virtualios komunikacijos gali prisidėti ir naujosios medijos, ir modernesnių veiklos metodų taikymas muziejinėje komunikacijoje. Muziejinės egodokumentikos, apskritai archyvalijų vietos ir funkcinės paskirties permąstymas šiame kontekste neabejotinai pasitarnautų įtraukiant bendruomenes į muziejinę komunikaciją, perteikiant ir atskleidžiant muziejinių rinkinių sudėtį ir tematiką, plečiant mokslinę ir šviečiamąją muziejaus veiklą. Savotiškas orientyras čia galėtų būti JAV ir Vakarų Europoje pastaruoju metu populiarī Ninos Simon idėja *Museum 2.0* ir jos „dalyvaujančio muziejaus“ koncepcija. Joje, be kita ko, aptarta galimybė bendruomenėms dalyvauti kuriant parodas nuo projekto iki jo realizavimo, siūlyti ir pasakoti savo „istorijas“. Kaip sėkmingas atvejis aprašytas projektas „Wikipedia myli meną“ (*Wikipedia Loves Art*), kuris įtraukė daug *Wiki* enciklopedijos vartotojų, tarp jų fotografų mėgėjų. Projekte, tarpininkaujant Brooklyno muziejui, buvo pateikta 13 000 fotografijų, dokumentuojančių 6 200 meno objektų²⁵.

Kūrybinio bendradarbiavo su lankytojais (*co-creating with visitors*) idėja neabejotinai gali būti naudinga rengiant parodas, ypač skirtas personalijoms, taip pat atskirų egodokumentikos rūšių geresniam pažinimui, sisteminei analizei. Bendruomenės čia dalyvautų, pavyzdžiui, skolindamos, deponuodamos, dovanodamos, suteikdamos galimybę lokaliems muziejams suskaitmeninti egodokumentus iš savo asmeninių archyvų. Tokios patirties turi Lietuvos nacionalinė M. Mažvydo biblioteka, kuri kartu su JAV Ilinojaus universiteto Lituanistikos katedra vykdė projektą „Asmeninės rašomosios

23 *Virtualus dokumentų archyvas* [interaktyvus]. [S.l., s.a.] [žiūrėta 2013 m. gegužės 4 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.varniai-museum.lt/index.php?mid=106&mod=Knygos&langID=1>>.

24 *Virtualus vaizdo archyvas* [interaktyvus]. [S.l., s.a.] [žiūrėta 2013 m. gegužės 4 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.varniai-museum.lt/index.php?langID=1&mid=105&mod=Parodos>

25 SIMON, Nina. The Participatory Museum [interaktyvus]. [S.l., s.a.] [žiūrėta 2013 m. balandžio 24 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.participatorymuseum.org/chapter8/>>.

lietuvių kalbos duomenų bazės kūrimas“. Pagrindinis šio projekto tikslas – rinkti laiškus, atvirlaiškius, atvirukus, nuotraukų užrašus, dienoraščius ir kurti duomenų bazę asmeninės kalbos tyrimams. Šiuo metu LNB Retų knygų ir rankraščių skyriuje sukaupta per 500 suskaitmenintų ir aprašytų laiškų, kuriuos bibliotekai saugoti perdavė arba leido pasidaryti kopijų kraštiečiai, kai apie šį projektą buvo paskelbta Lietuvos radijo laidoje „Toks gyvenimas su Zita Kelmickaite“²⁶. Kita kryptis – integruoti nūdienos muziejų lankytojų asmeninius atsiminimus, išpūdžius į parodų ir eksponatų „naratyvą“, suteikti jiems galimybę dalyvauti ir atpažinti savo patirtis, siekiančias kolektyvinės atminties horizontus. Tai gali būti ir tremties, ir sovietmečio, pavyzdžiui, tarnybos sovietinėje armijoje ar lenininių, kolūkių talkų, patirtys. Čia gali būti naudojami interaktyvūs kanalai, bendravimas tinkle, kuris leis muziejams sujungti arba sugretinti skirtingų interesų turinčias auditorijas. Senesni, istoriniai egodokumentai, pavyzdžiui, (kelionių) dienoraščiai, gali būti panaudojami pristatant istorinio statinio, gatvės, miesto, regiono istoriją, įdedant aktualių autoriaus (egodokumento kūrėjo) tekstų ištraukų, panaudojant audiovizualines priemones, naujausias medijas. Pavyzdžiui, lietuvių pasivažinėjimai po užsienius XVII–XVIII a. atskleistini kelionės aprašymus pajvairinant *Google maps* teikiamais privalumais.

Išvados ir rekomendacijos

Apibendrinant galima teigti, kad bendradarbiaudami, ypač tirdami ir skaitmenindami kultūros paveldą, archyvai, bibliotekos ir muziejai nepraranda savo tapatumo, nes iš esmės skiriasi jų misija, tikslai ir uždaviniai, praktinės veiklos formos, pobūdis, įgyvendinimo metodai. Tačiau tapatumo išgryninimas, saugomų rinkinių ir dokumentų fondų turinio sklaida neabejotinai tarnauja svarbiausiam tikslui – pažinti save ir pasaulį, kurti naujas mokslo žinias, telkti lokalias bendruomenes. Archyvai ir muziejai sąveikauja perimdami vieni kitų patirtį ir aiškiai suvokdami savo misiją. Viena iš perspek-

²⁶ Projektas „Asmeninės rašomosios lietuvių kalbos duomenų bazės kūrimas“ – kiekvienas parašytas žodis svarbus [interaktyvus]. [S.l., s.a.] [žiūrėta 2013 m. balandžio 24 d.]. Prieiga per internetą: <<http://rkrslnb.lt/32-2/projektas-%E2%80%9EAsmenines-rasomosios-lietuviu-kalbos-duomenu-bazes-kurimas%E2%80%9C-%E2%80%93-kiekvienas-parasytas-zodis-svarbus/>>.

tyvių bendradarbiavimo, ypač skaitmeninant ir tiriant paveldą, kryptių yra muziejuose sukaupto egodokumentinio paveldo sisteminė analizė.

Schemiškai aptarus egodokumentinių archyvalijų komplektavimo muziejų ištakas ir rinkinių raidą nustatyta, kad egodokumentai Lietuvos muziejinuose rinkiniuose rado savo vietą jau XIX a. pradžioje, ypač komplektuojant Vilniaus universiteto archyvalijas ir muzealijas. Tada orientuotasi į egzotiką, retenybes, rinkti žymių asmenų laišakai (autografs), taip pat suvokta atsiminimų, dienoraščių svarba išsaugant kolektyvinę LDK laikus siekiančią atmintį, kurią stengėsi palaikyti bajorija ir didikai (Narbutai, Radvilos, Chreptavičiai ir kt.). XIX a. antroje pusėje Vilniaus senienų muziejuje (VSM) telkti istoriniai archyvai, ruošiasi svarbiausių istorijos šaltinių, tarp jų ir egodokumentikos, publikavimui, tačiau pastangas nutraukė VSM uždarymas ir rinkinių išsklaidymas. Tarpukario Lietuvoje į istorinę egodokumentą dėl asociacijų su lenkų kultūra žvelgta įtariai, nors būta pastangų ją telkti muziejuose, nepaisant nesubalansuotos paveldo institucijų sistemos. Žvelgiant retrospektyviai, galima teigti, kad egodokumentika visais laikais domino muziejus, bet egodokumentų kaupimas ir panaudojimas muziejinėje komunikacijoje laikytinas daugiau išimtimi nei taisykle, kartais primenančia anomaliją (M. Muravjovo-Koriko muziejaus atvejis).

Atlikus žvalgomąjį tyrimą nustatyta, kad muziejuose sukaupta daug egodokumentikos, ypač laiškų, taip pat atsiminimų, dienoraščių, autobiografijų. Muziejuose išliko nemažai testamentų, dauguma tarpukario laikotarpio, bet yra ir LDK, taip pat XIX a. pabaigos pavyzdžių. Tikslėnei egodokumentų statistikai trukdo egodokumentikos išsklaidymas skirtinguose rinkiniuose, jų turinio ir formos ypatumai, problemiška apskaitomi rinkiniai, ypač korespondencijos, kai laišakai įrašomi į vieną krūvą (vienetą). Muziejuose archyvalijos ir egodokumentai gali būti (ir yra) saugomi bibliotekoje, archyve, bet kuriame kitame struktūriniame darinyje, ir pagrindiniame, ir pagalbiniame fonduose. Dažniausiai jie tampa muziejaus pagrindinio rinkinio dalimi. Vertinant egodokumentikos sudėtį turinio aspektu, palyginti su kitomis egodokumentikos rūšimis, ryškėja didelė laiškų persvara. Ypač jų daug yra Maironio literatūros muziejuje Kaune, kituose memorialiniuose muziejuose, kurie iš esmės sudaryti iš asmenų archyvų. Savivaldybių muziejuose, kaip ir dera lokalių

bendruomenių remiamoms viešosioms įstaigoms, yra daug krašto žmonių atsiminimų, liudijančių bendrą istoriją ir palaikančių kolektyvinę atmintį. Gausiu atsiminimų rinkiniu išsiskiria Vilkaviškio muziejus. Atsiminimai, kaip ir laiškai, yra serijiniai šaltiniai, svarbūs ir socialinės komunikacijos, psichologijos, kultūrinės ir istorinės atminties tyrimams. Šią įvairiarūšę egodokumentiką, siekiant platesnės socialinės sklaidos, būtina identifikuoti, aprašyti ir pristatyti platesnei visuomenei.

Muziejinėje komunikacijoje egodokumentai, ypač turintys sąsajų su skaudžiomis Lietuvai atmintimis (tremtimi, sovietmečiu), taip pat liudijantys daugiakultūrinę Lietuvos praeitį ir daugiakalbystę, gali ir privalo „rasti“ savo nišą. Muziejai neblogai išnaudoja egodokumentų publikavimo galimybes, ypač populiarindami sukauptas vertybes, tačiau trūksta patirties rengiant kritines šaltinių publikacijas. Daugiau dėmesio reikėtų skirti publikoms, lankytojų interesams įtraukiant juos į „muziejinę kelionę“, perimant bendruomenių patirtis, perkeltiant jas į „dalyvaujantį muziejų“, atsiliepiantį į lankytojų poreikius, siūlant nepatirtų išpūdžių. Geriau išnaudotina muziejininkų sukurta egodokumentika, bylojanti apie rinkinių kilmę, muziejų ištakas ir raidą. Mokslinė komunikacija plėstina integruojant giminingų atminties institucijų potencialą, pasitelkiant į konsultacijas specialistų iš bibliotekų ir archyvų. Egodokumentikos populiarinimas, apimantis edukacinę komunikaciją, vykdytinas plečiant leidybos, taip pat ir skaitmeninės (elektroninės), apimtis, rengiant virtualias parodas, apskritai bendraujant tinkle ir išnaudojant interaktyvių medijų galimybes.

Literatūros sąrašas

1. ALEKNIENĖ, Violeta (2004). Rytų Aukštaitijos svieto budintojas – kunigas Jonas Katelė (1831–1908) [interaktyvus]. *Lietuvos muziejų rinkiniai*, 2004, nr. 3 [žiūrėta 2013 m. balandžio 29 d.]. Prieiga per internetą: < <http://www.museums.lt/biblioteka/Alekniene.htm> >.
2. ALEKSANDRAVIČIUS, Egidijus (1989). Kultūrinis sąjūdis Lietuvoje 1831–1863 metais: organizaciniai kultūros ugdymo aspektai. Vilnius: Mokslas, 135 p.
3. ANTANAVIČIUS, Darius, sud. (1993). Albrechto Stanislovo Radvilos atsiminimai (1632–1656). Iš lotynų k. vertė D. Antanavičius. *Metai*, 1993, nr. 12, p. 103–120.
4. *Archyvai, bibliotekos, muziejai: bendradarbiavimo galimybės* (2007). Seminaro medžiaga. Pasvalys: Pasvalio Mariaus Katališko viešoji biblioteka. 93 p. ISBN 978-9986-9350-3-2.

5. ASTRAUSKIENĖ, Genovaitė, sud. (2006). Rankraštinis paveldas Lietuvos kultūroje ir istorinėje atmintyje. Panevėžys: Panevėžio apskrities Gabrielės Petkevičaitės-Bitės viešoji biblioteka, 143 p. ISBN 9955-659-12-2.
6. AVIŽONIS Konstantinas (1941). Stanislovo Albrechto Radvilo „Memoriale“. *Lietuvos praeitis*, 1941, t. I, sąs. I, p. 211–292.
7. BERTAŠIUS, Gintautas (2012). Paskutinis pasiuntinys [interaktyvus] [žiūrėta 2013 m. gegužės 2 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.voruta.lt/paskutinis-pasiuntinys/>>.
8. BYŠEVSKA, Liudvika (2008). *1786 metų kelionės į Vilnių dienoraštis* / Ludwika Byszewska. *Žurnal podrózy do Wilna z roku 1786*. Sud. Vydas Dolinskas, Piotr Jacek Jamski, Ewa Manikowska. Vilnius: Lietuvos dailės muziejus. 164 p. ISBN 978-9986-669-78-4.
9. BRAZIŪNIENĖ, Alma (2008). Spaudos paveldo sampratos ir išėivijos spaudos paveldo sklaidos klausimu. *Knygotyra*, t. 50, p. 7–20.
10. BUČYS, Žyngintas (2012). Vilniaus archeologijos komisijos 1856–1858 posėdžių protokolai. Iš *Bibliotheca Lituana II: atminties institucijų rinkiniai*. Sud. Arvydas Pacevičius. Vilnius: VU leidykla, p. 477–535. ISBN 978-609-459-014-6.
11. BUDRYTĖ, Jonė Sofija [sesuo LSSC] (2008). Mano kryžiaus kelio atkarpa. Vilnius: Lietuvos nacionalinis muziejus. 148 p. ISBN 978-9955-415-83-1.
12. CICĖNIENĖ, Rima (2013). Egodokumentai Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių bibliotekos rankraščių fonduose. Iš *Egodokumentai ir privati Lietuvos erdvė*. Vilnius: VU leidykla, p. 163–194. ISBN 978-609-459-198-3.
13. ČIJUNSKIENĖ, Virginija (2013). Egodokumentai Lietuvos valstybės istorijos archyvo fonduose. Iš *Egodokumentai ir privati Lietuvos erdvė*. Vilnius: VU leidykla, p. 195–220. ISBN 978-609-459-198-3.
14. *Egodokumentai: lobių skrynia, kuri pradeda atsiverti* (2013a). Gedimino Zemlicko interviu su Arvydu Pacevičiumi. *Mokslo Lietuva*, 2013 vas. 7, nr. 3 (491), p. 1–3.
15. *Egodokumentai: lobių skrynia, kuri pradeda atsiverti* (2013b). Gedimino Zemlicko interviu su Arvydu Pacevičiumi. *Mokslo Lietuva*, 2013 kovo 21, nr. 6 (494), p. 1–3; 12.
16. FLEDŽINSKAS, Jonas (1997). *Atsiminimai*. Šiauliai: Šiaulių „Aušros“ muziejus. 119 p.
17. GARLIAUSKAS, Vidas (2012). Lietuvos katalikų bažnyčių metrikų knygų tyrimo gairės. Iš *Bibliotheca Lituana: atminties institucijų rinkiniai*. Sudarė Arvydas Pacevičius. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, p. 67–105. ISBN 978-609-459-014-6.
18. GENYS, Jonas (2006). Svarbiausios Mažosios Lietuvos istorijos muziejaus veiklos kryptys. Iš *Mažosios Lietuvos kultūros paveldas*. Vilnius: VU leidykla, p. 297–312. ISBN 9986-19-956-5.
19. GALAUNĖ, Paulius (1967). *Muziejnininko novelės*. Vilnius: Vaga. 163 p.
20. GLOSIENĖ, Audronė, MANŽUCH, Zinaida (2003). Informacijos ir komunikacijos vadyba: skaitmeninio ir skaitmeninto kultūros paveldo valdymo strategijos atminties institucijose. *Informacijos mokslai*, t. 23, p. 19–31.
21. GRIŠKAITĖ, Reda (2013). „...noriu būti Tavo Knygoje...“: XIX amžiaus pirmosios pusės moterų atminimų albumai (lietuviškieji pavyzdžiai). Iš *Egodokumentai ir privati Lietuvos erdvė*. Sudarė Arvydas Pacevičius. Vilnius: VU leidykla, p. 327–402. ISBN 978-609-459-198-3.
22. *ICA Constitution* (2007) [interaktyvus] [žiūrėta 2013 m. gegužės 2 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.wien2004.ica.org/sites/default/files/ICA%20Constitution%202007%20Quebec%20EN.pdf>>.

23. ICOM *Muziejų etikos kodeksas* (2006). Vilnius: Lietuvos nacionalinis muziejus. 24 p. ISBN 9955-415-61-4.
24. ILGIEWICZ, Henryka (2005). *Wileńskie towarzystwa i instytucje naukowe w XIX wieku*. Torun: Adam Marszałek. 480 s. ISBN 83-7441-158-9.
25. IVANOVA, Renata (2011). *Lietuvos respublikinių muziejų archyvai kaip integrali muziejaus rinkinio dalis*. Bakalauro darbas. Vadovas doc. dr. Rimvydas Laužikas. Vilnius: Vilniaus universiteto Komunikacijos fakultetas. 48 p.
26. IVINSKIS, Antanas, sud. (2006). Brunonas Bagužas. *Lietuvos piliečio kelias*. Vilnius: Mintis. 428 p. ISBN 5-417-00897-4.
27. YARROW, Alexandra, CLUBB, Barbara, DRAPER, Jennifer-Lynn (2008). Public Libraries, Archives and Museums: Trends in Collaboration and Cooperation. In *International Federation of Library Associations and Institutions IFLA Professional Reports*, No. 108. The Hague: International Federation of Library Associations and Institutions. 51 p. ISBN 978-90-77897-28-7.
28. JANKEVIČIŪTĖ, Laura (2009). Lietuvos muziejų leidybinė veikla: ypatumai ir tendencijos. *Knygotyra*, t. 53, p. 123–146.
29. KAUNAS, Domas (2004). *Mažosios Lietuvos kultūros istorijos paveldas vertės ir interesų sankirtos požiūriu*. Vilnius: VU leidykla. 75 p. ISBN 9986-19-681-7.
30. KAUNAS, Domas, sud. (2006). *Mažosios Lietuvos kultūros paveldas*. Vilnius: VU leidykla. 396 p. ISBN 9986-19-956-5.
31. KAZLAUSKAS, Edmundas (2003). Ką pasakoja Pedagoginio muziejaus eksponatai [interaktyvus]. *Lietuvos muziejai*, nr. 3 [žiūrėta 2013 m. balandžio 29 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.museums.lt/Lietuvos_muziejai_2003_nr3/Kazlauskas.htm>.
32. KERŠYTĖ, Nastazija (2003). *Lietuvos muziejai iki 1940 metų. Lietuvos muziejų raida XVI–XX amžiaus ketvirtajame dešimtmetyje*. Vilnius: Lietuvos nacionalinis muziejus. 232 p. ISBN 9955-415-29-0.
33. KERŠYTĖ, Nastazija (2007). *Lietuvos muziejai: pokyčiai ir tęstinumas: mokomoji knyga*. Vilnius: VU leidykla, 76 p. ISBN 978-9955-33-161-2.
34. KONČIUS, Ignas (2001). *Mano etasis kelias. Atsiminimai*. 1 d. Vilnius: Lietuvos nacionalinis muziejus. 368 p. ISBN 9955-415-12-6.
35. KONČIUS, Ignas (2006). *Mano etasis kelias. Atsiminimai*. 2 d. Vilnius: Lietuvos nacionalinis muziejus. 316 p. ISBN 9955-415-57-6.
36. Kultūros istorikas, muziejininkas Vincas Žilėnas (2011). Vilnius: Lietuvos nacionalinis muziejus. 256 p. ISBN 978-609-8039-13-9.
37. LAUŽIKAS, Rimvydas; VOSILIŪTĖ, Ingrida (2012). Kultūros paveldo ir lituanistinių mokslo duomenų skaitmeninimas Lietuvoje: 2011 metų situacija. *Informacijos mokslai*, t. 60, p. 96–111.
38. LAUŽIKAS, Rimvydas (2009). *Kultūros paveldo skaitmeninimo ABC... DEFG...: mokomoji metodinė knyga*. Vilnius: R. Laužikas. 159 p. ISBN 978-609-95026-0-1.
39. LOPATA, Raimundas, sud. (2010). *Šiuolaikiniai istorinės sąmonės formavimo būdai*. Vilnius: VU leidykla. 109 p. ISBN 978-9955-33-650-1.
40. LUKOŠEVIČIUS, Olijardas, sud. (2003). *Kaišiadorių muziejus 1998–2003*. Kaišiadorys: Kaišiadorių muziejus. 79 p. ISBN 9986-646-24-3.

41. MIKALAJŪNAITĖ, Simona (2011). *Lietuvos savivaldybių muziejų archyvai, kaip integrali muziejaus rinkinio dalis*. Bakalauro darbas. Vadovas doc. dr. Rimvydas Laužikas. Vilnius: Vilniaus universiteto Komunikacijos fakultetas. 41 p.
42. MULEVIČIŪTĖ, Jolita (2005). Uždrausti paminklai: Vilniaus senienu muziejaus reorganizavimas ir jo padariniai. *Lietuvos istorijos metraštis*. 2003 metai, t. 2, p. 45–64.
43. NEKRAŠIENĖ, Irena. Publikuotas Vlodo Putvinskio epistolinis palikimas (2004) [interaktyvus]. *Lietuvos muziejų rinkiniai*, nr. 3 [žiūrėta 2013 m. balandžio 29 d.]. Prieiga per internetą: <<<http://www.museums.lt/biblioteka/nekrašiene.htm#2>>>.
44. PACEVIČIUS, Arvydas (2012). Blogi ir geri skaitytojai Vilniuje prieš 100 metų: subjektyvioji Vilniaus viešosios bibliotekos *Dienoraščio* versija. Iš *Bibliografija 2010–2011*. Vilnius: Lietuvos nacionalinė M. Mažvydo biblioteka, p. 80–83. ISBN 978-609-405-071-8.
45. PACEVIČIUS, Arvydas, sud. (2013, a). *Egodokumentai ir privati Lietuvos erdvė*. Vilnius: VU leidykla. 508 p. ISBN 978-609-459-198-3.
46. PACEVIČIUS, Arvydas (2008). Kanonickie marginalia i proveniencje w zbiorach bibliotecznych Litwy. In *Przemijanie i trwanie: kanonicy regularni laterańscy w dawnej i współczesnej Polsce*. Materiały z międzynarodowej konferencji zorganizowanej z okazji 600-lecia fundacji opactwa Bożego Ciała w Krakowie [12–13 maj 2005]. Pod redakcją Kazimierza Łataka, Ireny Makarczyk, Kraków: Zakon Kanoników Regularnych Laterańskich, p. 403–410.
47. PACEVIČIUS, Arvydas (2013, b). Lietuvos egodokumentinio paveldo samprata ir tyrimų kryptys. Iš *Egodokumentai ir privati Lietuvos erdvė*. Vilnius: VU leidykla, p. 113–126. ISBN 978-609-459-198-3.
48. PACEVIČIUS, Arvydas, sud. (2010). *Pamirštoji mecenatystė: dovanų Vilniaus universiteto bibliotekai knyga, 1792–1832*. Vilnius: DABAexpo. 319 p. ISBN 978-9955-33-629-7.
49. PACEVIČIUS, Arvydas (2006). Rankraštinių paveldas ir istorinė atmintis. Iš *Rankraštinių paveldas Lietuvos kultūroje ir istorinėje atmintyje*. Sud. Genovaitė Astrauskienė. Panevėžys: Panevėžio apskrities Gabrielės Petkevičaitės-Bitės viešoji biblioteka, p. 8–21. ISBN 9955-659-12-2.
50. PEARCE, Susan M (1992). *Museums, Objects, and Collections*. Washington: Smithsonian Institution Press. 296 p. ISBN 978-1560-9833-0-9.
51. POVILIŪNAS, Virgilijus, SENULIENĖ, Irena, sud. (2010). *Laiškai iš Zanzibaro 1891. Listy z podróży do Zanzibaru 1891*. Trakai: Trakų istorijos muziejus. 118 p. ISBN 078-609-8056-00-6.
52. PŠIBILSKIS, Vygtintas Bronius, sud. (1994). Bugailiškis Peliksas. *Gyvenimo vieškeliais: medžiaga istorijai*. Šiauliai: Šiaulių „Aušros“ muziejus. 536 p.
53. RUSECAITĖ, Aldona (2003). Bernardo Brazdžionio archyvas grįžo į Lietuvą [interaktyvus]. *Lietuvos muziejai*, nr. 4 [žiūrėta 2013 m. balandžio 29 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.museums.lt/zurnalas/bern_brazdzionis.htm>.
54. RUSECAITĖ, Aldona, sud. (2010). *Petras Babickas. Archyvai*. Parengė Aldona Ruseckaitė. Kaunas: Maironio literatūros muziejus. 176 p. ISBN 978-9955-711-08-7.
55. STEPONAITIENĖ, Jolita (2013). Rankraštinių egodokumentų telkiniai Lietuvos nacionalinėje Martyno Mažvydo bibliotekoje. Iš *Egodokumentai ir privati Lietuvos erdvė*. Vilnius: VU leidykla, p. 221–244. ISBN 978-609-459-198-3.

56. ŠIUKŠČIENĖ, Virginija, sud. (1998). *Šiaulių „Aušros“ muziejaus kronika 1930–1939*. Šiauliai: Šiaulių „Aušros“ muziejus. 155 p. ISBN 9986-766-09-5.
57. ULČINAITĖ, Eugenija, sud. (2001). Jurgis Radvila. *Kelionė į Italiją. 1575 metų dienoraštis*. Vilnius: Lietuvos dailės muziejus. 63 p. ISBN 9986-669-21-9.
58. *Vertingiausios Lietuvos muziejų kolekcijos* [interaktyvus]. [S.l., s.a.] [žiūrėta 2013 m. gegužės 2 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.muziejai.lt/MuzKolekcijos/DBaze/DbAsp/Paiska_muz_sar.asp?raide=>>.
59. VILEIŠYTĖ-BAGDONIENĖ, Rita (2008). *Tolimi vaizdai. Signataro dukters atsiminimai*. Vilnius: Lietuvos nacionalinis muziejus. 216 p. ISBN 978-9955-415-82-4.
60. *Vlado Putvinskio-Pūtvio laišakai* (2003). Sudarytoja Irena Nekrašienė. Šiauliai: Šiaulių Aušros muziejus. 440 p. ISBN 978-9986-766-34-6
61. WAIDACHER, Friedrich (2007). *Bendrosios muzeologijos metmenys*. Vilnius: Lietuvos nacionalinis muziejus. 533 p. ISBN 978-9955-415-69-5.

1 Priedas

2013 m. sausio 11 d. laiškas Lietuvos muziejams

Gerbiamieji muziejų vadovai,

Vilniaus universiteto Komunikacijos fakultete atliekamas tyrimas IŠ-LAIDOS AR INVESTICIJOS: LIETUVOS MUZIEJAI 2011–2012 METAIS, apimantis, be kita ko, ir Lietuvos muziejų rankraščių ir senųjų dokumentų rinkiniuose saugomas archyvalijas. Per jį, remiantis istoriografijos analize ir internete paskelbta informacija „Lietuvos muziejų archyvų fondai“ (<http://www.muziejai.lt/archyvai/archyvai_muziejuose.htm>) buvo nustatyta, kad muziejų rankraštinių dokumentų fondas yra turtingas, o jame esama nemažai vadinamosios egodokumentikos. Tai tradiciškai autobiografinėi raštijai priskiriami tekstai – dienoraščiai, atsiminimai, laišakai, autobiografijos (*curriculum vitae*), taip pat testamentai, namų albumai su linkėjimų įrašais ir kt.

Egodokumentai pastaruoju metu intensyviai tyrinėjami tiek Europoje, tiek Lietuvoje, siekiama sudaryti jų inventorių, įtraukti į duomenų bases. Vienas iš tokių mėginimų yra vykdamas projektą „Lietuvos egodokumentinis paveldas“ (vadovas prof. Arvydas Pacevičius) sukurta svetainė ir duomenų bazė (adresas internete <<http://legodoc.lt>>). Joje norėtume paskelbti informaciją apie svarbesnes muziejuose saugomas egodokumentines archyvalijas. Deja, iš prieinamos medžiagos sunku nustatyti muziejuose saugomų egodokumentų autorius (kūrėjus), apimtį, sukūrimo laiką ir kitus pamatiniam anotaciniam aprašymui reikiamus duomenis. Todėl prašome pateikti informaciją apie Jūsų muziejuje saugomus egodokumentus pagal tokią schemą:

1. Kokiuose fonduose, rinkiniuose yra egodokumentų Jūsų muziejuje? (nurodyti pavadinimus ir skaičių).
2. Nurodyti bylų (saugojimo vienetų) pavadinimus ir skaičių.
3. Kokie tai egodokumentai pagal pamatinę tipologiją?
 - a) atsiminimai (nurodyti pavadinimus ir apytikslį skaičių);
 - b) dienoraščiai (nurodyti pavadinimus ir apytikslį skaičių);
 - c) autobiografijos (nurodyti pavadinimus ir apytikslį skaičių);
 - d) laišakai, tarp jų atvirlaiškiai (nurodyti adresantą ir adresatą ir apytikslį skaičių);

- e) testamentai (nurodyti pavadinimus ir apytikslų skaičių);
- f) kita (namų albumėliai, institucijų dienynai).

Tyrime neapsiribojama tik senaisiais LDK laikų ar XIX a. egodokumentais, registruojamos ir tarpukario, taip pat sovietinės okupacijos laikų archyvalijos (pavyzdžiui, per etnografines ar kraštotyros ekspedicijas užrašyti atsiminimai). Taip pat prašome pagal priede siunčiamą lentelę (pavyzdį) pateikti, Jūsų manymu, svarbiausių muziejuose saugomų egodokumentų aprašymus. Informacijos lauktume iki vasario 11 d.

Pagarbiai Prof. dr. Arvydas Pacevičius

2 Priedas

Lentelė aprašyti egodokumentus

Nr.	Lauko pavadinimas	Komentarai
1.	Antraštė	Dziennik Tadeusza Wróblewskiego przez Matkę Emilję z Beniowskich Wróblewską
2.	Alternatyvi antraštė	Emilijos Beniowskos-Vrublevskos dienoraštis, skirtas sūnui Taduui Vrublevskiui
3.	Kūrėjas	Wróblewska, Emilja
4.	Dalykas / Tema	Tadas Vrublevskis, Baltramiejus Beniovskis, vaikystė, liga, mirtis
5.	Aprašymas	Visuomenės ir kultūros veikėjo Tado Vrublevskio motinos Emilijos Vrublevskos 1859–1886 m. dienoraštis, pradėtas per pirmąjį sūnaus gimtadienį, kuriame aprašyti svarbesni jo gyvenimo įvykiai, asmenybės bruožai, namų aplinka, motinos išgyvenimai netekus tėvo, 1831 m. sukilimo dalyvio Baltramiejaus Beniovskio (apie 1800–1867).
6.	Turinys	
7.	Leidėjas	
8.	Bendraautoris	
9.	Sukūrimo data	1859–1886 m.
10.	Leidybos data	
11.	Tipas	Dienoraštis, rankraštis
12.	Apimtis	100 lap.
13.	Laikmena	Popierius

14.	Identifikatorius	Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių biblioteka (LMAVB RS, F9-149)
15.	Šaltinis	
16.	Kalba	Lenkų kalba
17.	Erdvinė aprėptis	Wilno, Londyn, Petersburg
18.	Laiko aprėptis	1831–1886 m.
19.	Teisės	LMAVB
20.	Kilmė	XIX a. pab. – XX a. pr. priklausė privačiam Tado Vrublevskio dokumentų rinkiniui, vėliau pateko į Valstybinę Vrublevskių biblioteką.

3 Priedas

Egodokumentikos Lietuvos muziejuose tyrimo 2013-01-11 / 2013-02-11 respondentai

Alytaus kraštotyros muziejus rinkinių vyr. saugotojos Anelės Kalanikovienės 2013-02-11 laiškas Arvydui Pacevičiui.

Alytaus kraštotyros muziejaus Archyvo-bibliotekos vedėjos Rūtos Vaitulionienės 2013-02-04 informacija apie saugomus dokumentus.

Antano ir Jono Juškų etninės kultūros muziejaus darbuotojo(os) 2013-02-11 laiškas (nepasirašytas) Arvydui Pacevičiui.

Antano Jonyno memorialinio muziejaus 2013-02-11 informacija (pateikėjo pavardė nenurodyta) apie saugomus dokumentus.

Anzelmo Matučio memorialinio muziejaus (Alytaus kraštotyros muziejaus filialo) vedėjos Vilmantės Petrusevičienės 2013-02-15 laiškas Arvydui Pacevičiui.

Genocido aukų muziejaus Istorijos skyriaus vedėjos Ramunės Driaučiūnaitės 2013-02-06 laiškas Arvydui Pacevičiui.

Jonavos krašto muziejaus vyr. rinkinių saugotojos Vilijos Vaškevičienės 2013-02-08 laiškas Arvydui Pacevičiui.

Lietuvos etnokosmologijos muziejaus administratorės Miglės Tumėnaitės 2013-01-11 laiškas Arvydui Pacevičiui.

- Lietuvos liaudies buities muziejaus vyresniosios bibliotekininkės Vilhelmos Bartulienės 2013-02-11 laiškas Arvydui Pacevičiui.
- Maironio literatūros muziejaus direktorės Aldonos Ruseckaitės 2013-01-11 laiškas Arvydui Pacevičiui.
- Molėtų krašto muziejaus vyr. fondų saugotojos Terezos Šakienės 2013-02-06 laiškas Arvydui Pacevičiui.
- Nacionalinio muziejaus Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės Valdovų rūmų atstovės Ingos Vaitekūnaitės 2013-01-14 laiškas Arvydui Pacevičiui.
- Pasvalio krašto muziejaus muziejininkės Bronės Lapinskaitės 2013-02-07 laiškas Arvydui Pacevičiui.
- Rietavo Oginskių kultūros istorijos muziejaus direktoriaus Vyto Rutkausko 2013-01-11 laiškas Arvydui Pacevičiui.
- Rokiškio krašto muziejaus Fondų skyriaus vedėjos Linos Daščiorienės 2013-02-12 laiškas Arvydui Pacevičiui.
- Skuodo muziejaus direktorės Aldonos Ozolienės 2013-02-04 laiškas Arvydui Pacevičiui.
- Šiaulių „Aušros“ muziejaus direktoriaus Raimundo Balzos 2013-01-24 laiškas ir raštas nr. V. 4-24 „Dėl informacijos apie muziejuje saugomus egodokumentus teikimo“.
- Thomo Manno memorialinio muziejaus fondų saugotojos Jūratės Ruzveltienės 2013-01-17 laiškas Arvydui Pacevičiui.
- Ukmergės kraštotyros muziejaus atstovo 2013-01-17 laiškas Arvydui Pacevičiui.
- Utenos kraštotyros muziejaus vyr. fondų saugotojos Bronės Juknevičienės 2013-02-14 laiškas Arvydui Pacevičiui.
- Vilkaviškio krašto muziejaus vyr. fondų saugotojos Elenos Rupeikienės 2013-02-28 laiškas Arvydui Pacevičiui.
- Vilniaus universiteto muziejaus darbuotojos Vaivos Klajumaitės 2013-02-28 laiškas Arvydui Pacevičiui.
- Zanavykų krašto muziejaus vyr. fondų saugotojos Daivos Dražbienės 2013-01-28 laiškas Arvydui Pacevičiui.
- Žemaičių dailės muziejaus Mokslinės bibliotekos vedėjos Ritos Gaučienės 2013-02-12 laiškas Arvydui Pacevičiui.
- Žemaičių vyskupystės muziejaus direktoriaus Antano Ivinskio 2013-02-11 laiškas Arvydui Pacevičiui.